

LOGOS-A

2 0 0 3

S H K U P

PRISHTINE

TIRANE

Copyrighted material

dr. Norman Cigar

■ Roli i orientalistëve
■ serbë për justifikimin
■ e gjenocidit ndaj
■ muslimanëve në Ballkan

■ /The role of Serbian orientalists in justification
■ of genocide against Muslims of the Balkans/

Copyrighted material

Ti gjithë të drejtat janë të rezervuara.
Ky libër mund të kopjohet pjesërisht për qëllime personale dhe përfundimtare.
Kjo informacion mund të përdoret për qëllime promovuese të librit, apo edhe për qëllime të
të tjera në lidhje me përgjithësinë. Por, në lidhje me riprodhimin,
transmetimin ose hapjen e kësaj libri në internet ose hapje përmes rrjetit, kërkohet leje.

Përkthyes:
mr. Xhabir Hamiti
Nig'jar Bajram-Hoti

Titulli i botimit bashkëqishtë:
Uloga serbëve orientalistë e aprovimit
gjenocidit ndaj muslimanëve në Ballkan
The role of Serbian orientalists in justification
of genocide against Muslims of the Balkans
Institut za istraživanja zločina protiv
čovječevosti i međunarodnog prava,
Sarajev, 2008
ISBN e botimit bashkëqishtë: 9958-140-12-5

dr. Norman Cigar

Roli i orientalistëve serbë për justifikimin e gjenocidit ndaj muslimanëve në Ballkan

*/The role of Serbian orientalists in justification
of genocide against Muslims of the Balkans/*

Copyrighted material

dr. Norman Cigar
ROLI I ORIENTALISTËVE SERBË PËR JUSTIFIKIMIN E
GENOCIDIT NDAJ MUSLIMANËVE NË BALLKAN

Botën, Logos-A

Për botuesin, Adrian Ismaili
Nryerredaktor, Husamedin Akazi

Redaktor gjeneral, dr. Asliban Haxhi
Redaktor artistikë & dizajneri, Edi Agajyshi
Redaktor teknik, Azem Zaimi
Façetë, Naser Faza

Mikëpritës i shtypit, Ismer Gogjafi
Përgatitja kompjuterike, Focus Pro - Shkup
Shtypit, Focus - Prishtinë

Copyright © Logos-A, 2003

Shënim i CIP katalogut i MKJ libri gjendet
në Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare
ISBN 9999-58-030-1

www.logos-a.com

dr. Norman Cigar

■ **The role of Serbian
■ orientalists in
■ justification of
■ genocide against
■ Muslims of the Balkans**

Copyrighted material

D r . N o r m a n C i g a r

Roli i orientalistëve serbë për
justifikimin e gjenocidit ndaj
muslimanëve në Ballkan

The role of Serbian
orientalists in justification of
genocide against Muslims of the
Balkans

Prishtinë, 2002

Biblioteka *Mendimi*

Titulli i origjinalit:

The role of Serbian orientalists in justification
of genocide against Muslims of the Balkans

Përktheu:

Copyright © Logos, 2002

.....
Katalogimi në publikim - (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

ISBN 9951-417-

Këtë libër gjithashtu mund ta gjeni edhe në Bibliotekën tonë Elektronike në Internet adresën

<http://www.logos-a.com.mk/> _____

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara.

Ky libër mund të kopjohet pjesërisht, për përdorim personal dhe jofitimprurës. Kjo rekomandohet për qëllime promovuese të librit apo edhe për afirmim të kulturës së leximit në përgjithësi.

Por, nuk lejohet reprodukimi, transmetimi apo kopjimi i këtij libri në tërësi pa lejen paraprake të botuesit.

Dr. Norman Cigar

ROLI I ORIENTALISTËVE SERBË PËR
JUSTIFIKIMIN E GJENOCIDIT NDAJ
MUSLIMANËVE NË BALLKAN

Përmbajtja:

Hyrje.....	9
Orientalistët serbë sigurojnë përkrahjen shkencore	10
Orientalizmi dhe nacionalizmi - zhvillimi i simbiozës	13
Nacionalizmi dhe opinioni shkencor në Serbi	13
Vala nacionaliste antiislamike	14
Trasimi i rrugës për gjenocid	17
Rreziku nga shpërthimi i frikës dhe i armiqësisë	17
Dallueshmëria si fatkeqësi - vënia e kufijve etno-kulturorë.....	19
Muslimanët si të dorës së dytë.....	20
Islami si mbeturinë e së kaluarës.....	23
Islami dhe dhuna	25
Muslimanët si tradhtarë	27
Izolimi i muslimanëve	30
Bashkësia e delegitimuar.....	31
Muslimanët kërcënues ekzistencial për çdo gjë.....	33
Kërcënim i përhershëm	33
Komploti i muslimanëve kundër Serbisë dhe Perëndimit	37
Misioni paralajmërues	42
Nga analiza deri te avokatura - arsyetimi i gjenocidit.....	47
Konkluzionet dhe implikacionet	51
Roli dhe përgjegjësia e orientalistëve	51
Gjasat për ardhmëri	55

Contents:

Introduction.....	61
Serbian Orientalists Providing the Scholarly Reassurance.....	62
Orientalism and nationalism: developing the symbiosis	65
Nationalism and Scholarship in Serbia	65
The Anti-Islamic Drift of Nationalism	66
Paving the way for genocide	69
The Risk of Fanning Fear and Hostility	69
Diversity as an Evil: Setting the Ethno-cultural Boundaries.....	71
Muslims as Aliens.....	72
Islam as a Remnant of the Past.....	74
Islam and Violence.....	76
Muslims as Traitors.....	78
Isolating the Muslims.....	80
A Delegitimized Community	81
The muslims as an existential threat to everything	83
The Permanent Built-in Threat	83
The Muslims' Conspiracy Against Serbia and the West	86
The Waring Mission	91
Transitioning from analysis to advocacy: justifying genocide	97
Conclusion and implications	101
The Role and Responsibility of the Orientalists.....	101
Outlook for the Future	104

Hyrje

Bashkësia muslimane e ish-Republikës jugosllave të Bosnjës dhe Hercegovinës është viktimë e asaj çfarë mund të shënohet me gjenocid, sipas çfarëdo normeje të pranueshme juridike dhe morale. Shkaktari dhe qendra e kësaj tragjedie është ideologjia nacionaliste serbe, e ngjyrosur rreptësisht dhe e inspiruar me orientalizmin të kuptuar gjerësisht në kuadër të mendimit gjithpërfshirës, me orientalizmin si mishërim dhe sulmues i fortë i një procesi të shënuar me ndarjen maniheike në “ata” dhe “ne”, siç e ka porositur këtë Edvard Said në veprën e vet pioniere për këtë fenomen.¹

Me siguri, lidhja mes shkencës dhe pushtetit nuk është e re duke marrë parasysh që orientalistët ishin të shfrytëzuar dhe të përdorur në vende dhe kohë të ndryshme, që ta sqaronin dhe ta përkrahnin politikën shtetërore ndaj muslimanëve.² Ndërkaq, rrallëherë orientalizmi ka pasur lidhje direkte me politikën, çfarë ka pasur me politikën e “spastrimit etnik”, siç quhet zakonisht procesi i gjenocidit në Bosnjë dhe Hercegovinë.

¹ Edward W. Said, *Orientalism* [Orientalizmi], botim special, New York, 1979.

² Shiko p.sh. Stuart Schaar, *Orientalism at the service of imperialism*, [Orientalizmi në shërbim të imperializmit] *Race and Class*, Vera, 1979, faqe 67

Orientalistët serbë sigurojnë përkrahjen shkencore

Orientalistët serbë zakonisht nuk do t'ia tërheqnin vëmendjen dikujt tjetër, përveç de një vëmendje kalimtare. Dituria e tyre është e pavlerë, numri i tyre është mu ashtu si edhe efekti i tyre i vogël. Ndërkaq, ajo që i bën të njohur për të keq është politika e tyre dhe qëndrimi i tyre ndaj muslimanëve boshnjakë. Ata ishin në vijën e parë të frontit të lëvizjes antiislamike ende nga viti 1980 dhe dukshëm i kanë kontribuar gjenocidit kundër muslimanëve, duke e krijuar dhe duke e bërë të përshtatshëm dhe të pranishëm këtë proces në të gjitha shtresat e shoqërisë serbe.

Në qendër të këtij studimi është Bosnja dhe Hercegovina për shkak të përmasave të viktimitave që ndodhën aty, ndonëse konkluzionet e njëjta, gjithashtu vlejné edhe për vendet e tjera të ish Jugosllavisë me popullatë të madhe muslimane, siç është Kosova, Sanxhaku dhe vet Serbia.

Shënimet dhe deklaratat publike të orientalistëve serbë në kohët e fundit praktikisht përherë ishin ngusht të lidhura me kontekstin dhe qëllimet politike. Fakti që duke sulmuar në mënyrë intelegjente Islamin dhe muslimanët, kanë pasur për qëllim të sigurojnë mbështetje të dukshme për ideologjinë nacionaliste e cila ishte shumë e shprehur. Kjo, që këta shkencëtarë shpesh ishin të lutur nga Beogradi dhe nga pushtetmbajtësit e serbëve boshnjakë dhe nga qeveria me media të kontrolluara që t'ua 'sqarojnë' dhe publikut t'ia 'arsyetojnë' politikën oficiale qeveritare ndaj muslimanëve, përkrah kësaj është tregues i qartë që kryesia e ka vërejtur dobishmërinë e përkrahjes së tillë të ekspertëve dhe ka pritur që ky bashkëpunim do të jetë i mirëpritur me dëshirë.

Në qarqet akademike serbe ndonjëherë nuk ekziston distinkcion i qartë për atë se cili është “orientalist”, meqë shumë shkenctarë të shkencave humane dhe shoqërore shpeshherë merren me islamin kur shkruajnë mbi temat e shumta historike dhe politike duke e pasur parasysh lidhjen e pashmangshme me çështjet serbe gjatë gjashtë shekujve të fundit. Ndonëse këtu fokusi nuk është në këtë rrjet të gjerë shkencëtarësh, të cilët çështje e vërteta, edhe nuk janë duke u marrë vazhdimisht me Islamin dhe, me profesion nuk janë ekspertë të tij, por, gjithsesi ndikojnë mbi politikën islame dhe kontribuojnë në formimin e opinionit intelektual dhe publik, kur për tematikën islame është shtuar interesimi. Ata, po ashtu, lëndës së vet iu qasen me qëndrim armiqësor, i cili fare pak dallohej nga qëndrimi i orientalistëve profesionalë. Por, megjithatë, pak a shumë, orientalistët “profesionalë” janë ata të cilët mbajnë përgjegjësi të veçantë për atë që mund të argumentohet, pikërisht ata janë që më tepër sesa populli i Serbisë, është dashur ta dinin, ndoshta edhe më së miri, se çfarë pasojash do të mund të kishte interpretimi i Islamit prej tyre.

Orientalizmi dhe nacionalizmi - zhvillimi i simbiozës

Nacionalizmi dhe opinioni shkencor në Serbi

Politizimi i orientalistëve serbë dhe roli i tyre publik shtoheshin paralelisht me rritjen e lëvizjes nacionaliste gjatë viteve të tetëdhjeta të këtij shekulli. Nëse do të kishte moment të caktuar dhe katalizator të perceptuar për një varg ngjarjesh në ish Jugosllavi, atëherë ky do të ishte Memorandumi i shpallur në vitin 1986 nga Akademia e shkencave dhe e arteve serbe. I hartuar nga intelektualët udhëheqës serbë, të cilët për vete kanë ëndëruar rol më të rëndësishëm në shoqëri dhe në politikë, memorandumit ka kristalizuar përtëritjen dhe ringjalljen e qëllimeve më të hershme nacionaliste serbe, nga të cilët formimi i Serbisë së Madhe ishte paradigmë shtytëse.

Gjithashtu, Memorandumi ka përgatitur terrenin për shpërthimin e dhunës, meqë implemetimi i tij përmbante zgjerimin territorial dhe ekskluzivitetin etnik. Kjo kërcënonte sigurinë themelore, madje edhe ekzistimin e bashkësive jugosllave, përveç nëse bashkësitë e tjera jugosllave pasivisht do t'i pranonin implikimet parashikuese të Memorandumit. Ky skenar i pamundur Memorandumit do të ishte realizuar vetëm me përdorimin e dhunës, në sajë të Sllobodan Millosheviqit. Komunistit serb në ngritje,

komunistët në pushtet lidhën martesë aleate me serbët jokomunistë, me nacionalistët dhe me Kishën Ortodokse serbe. Me këtë rast u krijua simbioza e Kuqe-Gështenjë dhe e Zezë, e cila siguroi lëvizjen fillestare dhe strukturën e nacionalizimit serb.

Milloseviqi ishte ai i cili jo vetëm që i ka futur nacionalistët në rrymën kryesore politike, por, gjithashtu, e ka siguruar makinerinë në formë të organizimit politik, medias, ndihmës financiare, forcës ushtarake; e cila i transformoi sentimentet sapo të filluara në programin konkret shtetëror, i cili do të mund të zbatohet në terren.

Vala nacionaliste antiislamike

Në fund të viteve të tetëdhjeta të këtij shekulli, pushteti serb, nacionalistët, mediat popullore dhe Kisha Ortodokse serbe, haptas të gjithë së bashku u bënë armiqësisht të disponuar ndaj islamit, ndërsa incidentet e aranzhmanit antimusliman dramatikisht shtoheshin. Në vend që t'i gjykonin trendet e tilla, nacionalistët serbë ato i mbështetnin dhe i arsyetonin, por edhe vet ata shpesh ofronin urrejtje të mëtutjeshme antimuslimane.

Me siguri, akademikët serbë, gjithashtu i sulmonin edhe etnitetet e tjera, duke përfshirë edhe Kroatët, Shqiptarët, Romët, Sllovenët dhe Maqedonasit, gjatë viteve posa të kaluara, me kampanjat e veta negative të themeluara mbi paraqitjet stereotipe të përcjella me mesazhe për ndërmarrjen e masave të vendosura. Ndonëse, muslimanët nuk ishin të vetmit në këtë pikëpamje, megjithatë ata si bashkësi ndoshta ishin veçanërisht të lënduar dhe të ekspozuar sulmeve të tilla intelektuale në

mes rrethanave specifike gjeopolitike, e atillë siç ishte pozita e tyre e cila e pengonte krijimin e Serbisë së Madhe. Kjo, gjithashtu e ka shtuar mundësinë që muslimanët të jenë cak i sulmeve të vazhdueshme fizike, e që, përsëri e ka për qëllim shpërnguljen e tyre.

Në masë të madhe përshkrimi negativ i ndonjë bashkësie të caktuar ishte i udhëhequr nga elita serbe, si përgjigje në qëllimet konkrete politike, të cilat muslimanët dhe joserbët e tjerë ua pamundësonin me vet prezencën e tyre.

Ndërkaq, fokusi specifik politik në çdo moment të veçantë orientonte, prandaj edhe orientalistët serbë e harmonizonin aktivitetin e vet me nevojën specifike momentale. Gjatë vitit 1980 për Serbinë çështja më e rëndësishme ishte Krahina Autonome e Kosovës, banorët e së cilës shumica janë shqiptarë muslimanë, prandaj shkrimet më të hershme të orientalistëve ishin të përqëndruara mbi Islamin, me qëndrim specifik ndaj Kosovës. Më vonë kur theksi politik u lëkund, faktori islamik në Bosnjë dhe Hercegovinë shpejt filloi të bëhej i rëndësishëm, duke e provokuar paralelisht refokusimin nga ana e orientalistëve serbë.

Trasimi i rrugës për gjenocid

Rreziku nga shpërthimi i frikës dhe i armiqësisë

Në vend që ta promovojnë atmosferën e bashkëjetesës dhe zgjedhjes paqësore, orientalistët serbë kanë luajtur rol të rëndësishëm në shtimin e vajit në zjarr dhe në rritjen e frikës dhe urrejtjes në mes bashkëvendasit të vet serbë. Shumë më parë, para shkatërrimit të vërtetë të Jugosllavisë, këta shkencëtarë filluan të formojnë imazh stereotip mbi muslimanët si faktor i huaj, inferior dhe kërcënues. Duke e mbrojtur politikën e ashpër, me të cilën duhet vepruar gjatë marrjes me etnitë islame, ata ndihmuan që në mesin e serbëve në lidhje me muslimanët të krijohet situatë e paranojës së futur.

Në fazën e përgatitur është zhvilluar krijimi i atmosferës antiislamike, e cila e mundësoi rrëshqitjen e mëtutjeshme në gjenocid, pasi që shpërtheu përleshja e hapët në Bosnjë dhe Hercegovinë, në prill të vitit 1992. Përhapja e armiqësisë ndaj muslimanëve ishte papërgjegjësi e veçantë duke pasur parasysh leksionin e hidhur nga Lufta e Dytë Botërore, gjatë së cilës janë zhdukur me qindra mijëra viktima në përleshje të ndërsjellë.

Muslimanët tani një herë ishin viktima të spastrimit etnik, i kryer me duart e nacionalistëve çetnikë së bashku me lëvizjen e tyre në përpjekje për krijimin e Serbisë së

Madhe.³ Një fushatë e ringjallur antiislame për përkrahjen e qëllimeve të njëjta politike serbe, të cilat e udhëheqnin politikën serbe jo vetëm gjatë Luftës së Dytë Botërore, ishte e denuar që për bashkësinë muslimane të rrezikojë përsëritjen fatkeqësisë së njëjtë.

³ Karakteristikë qenësore, qysh në vitin 1844, e projektit të konstituar "Serbia e Madhe" dhe vendosja e homogjenitetit të tij në Ballkan është krijim etapor. Në prag të Luftës së Dytë Botërore bartësit ideor të lëvizjes ishin shtabi gjeneral ushtarak dhe klubi kulturor serbë. Jugosllavenizmin integral e konsideronin dështim i Aleksandrit, andaj preferonin tubimin e (vendeve) tokave serbe në tërësi territoriale. Kur kjo tërësi bëhet homogjene do të bëhet hegjemoni i paprekshëm në Jugosllavi, me çka mundësohet hegjemonia serbe edhe në Ballkan. Mbi këtë bazë është zbatuar fashizacioni i vendit dhe të përshtaturit me Gjermaninë, çka me 25 mars në vitin 1941 sjell deri te kyqja e Jugosllavisë në Paktin Tripalësh, ndërsa Lufta e Dytë Botërore është konsideruar si rast për realizimin e planit. Me organizmin e puçit më 27 mars 1941 shërbimi sekret i Britanisë i ngatërroi këto llogari dhe e ndan Lëvizjen, bile, në dy fraksione. Pas kapitullimit të vendit, i pari iu mbështet okupatorit gjerman dhe në vend e ka marrë pushtetin kolaboracionist. Në kuadër të tij gjendej edhe *organizata paralushtarake çetnike* me Kosta Peçanin në krye. I dyti e zgjodhi hundrimin (lavirimin) në mes okupatorit dhe Britanisë së Madhe, ndërsa bërthamën e perbënin një grup oficerësh, që i ishin shmangur robërimit dhe ishin tubuar në (Pyllin e rrafshët) Ravna gora. Në krye e kishte kolonelin e shërbimit të informimit, Drazha Mihajloviqin dhe ishin quajtur "*çetnikë ushtarakë*". Aktivizimi i lëvizjes nacionalçlirimtare dhe pranimi nga ata i bashkëpunimit me këtë grup edhe asaj ia shtoi imigjin e luftës dhe e përforcoi dukshëm. Ndërkaq, qëllimi i tij nuk ishte konfrontimi me okupatorin, por përgatitja e forcave për "*momentin joprezent*" në të cilin "*Serbia e Madhe*" do të jetë e "*kufizuar*" dhe pastaj e spastruar "*nga elementët joserbë*", prandaj, shkëputja me lëvizjen nacionalçlirimtare dhe bashkëpunimi me okupatorin ishin të pashmangshëm.

Operacionalizimi i qëllimeve të përmendura më lart është në dy dokumente bazë: Rekonstrukcioni i projektit të Stevan Moljeviqit 30 qershor "Serbija homogjene" dhe *Instrukcioni i Drazha Mihajloviqit prej 20 dhjetorit të vitit 1941* (e shtypur në *Përmbledhjen e dokumentacionit dhe të dhënave, lidhur me luftën nacionalçlirimtare të popullit të Jugosllavisë, vëllimi XIV, libri 1, faqe 1-10 dhe 93-103*), ndërsa zbatimi i veprimeve gjenocide të dokumentuara me mijëra dokumente autentike me provenienca të ndryshme. Më të rëndësishmit janë të pëmbajtur në faqën 4.333 vëllimi XIV, të *Përmbledhjes të përmendur*, botimi i Institutit të Historisë Ushtarake, Beograd më 1981-1985. Çetnikët, gjatë katër viteve të realizimit të qëllimeve të veta, i kanë vrarë me qindra njerëz nga popullata joserbe por edhe bashkëvendas të vet. Lidhja definitive e çetnikëve me okupatorin dhe fitorja e Lëvizjes Nacionalçlirimtare e kanë pamundësuar realizimin e tërësishëm të Planit.

Dallueshmëria si fatkeqësi - vënia e kufijve etno-kulturorë

Njëra nga të 'arriturat' kyçe të orientalistëve serbë ishte diferencimi dhe izolimi i bashkësisë muslimane, konstatimi dhe vënia në spikame e karakteristikave të cilat fokusoheshin mbi Islamin dhe muslimanët si ekzotikë – natyrisht, në mënyrë negative, sulmuese dhe automatikisht si inferior, madje me përmasa jonormale! Që më lehtë t'i gjykonin muslimanët, më me dëshirë se t'i përshkruanin dhe t'i analizonin, orientalistët serbë – kryesisht në të njëjtën mënyrë si në procesin, i cili është në fokusin e Orientalizmit të Edvard Said-it – e kanë krijuar një tip të islamit të prishur dhe stereotip musliman, i cili mund të modifikohet ashtu që muslimanët të izoloheheshin dhe të sulmoheheshin! Në të njëjtën kohë orientalistët gjithashtu, mund ta shfrytëzonin këtë musliman të prishur dhe të ndryshuar si mjet nëpërmjet të të cilit mobilizonin përkrahje në mesin e përkrahësve të vet. Si pjesë e kësaj procedure, orientalistët serbë në mënyrë konsekuente, e shtrembëronin Islamin dhe qëllimisht deformonin Islamin, situatën dhe qëllimet e etnisë muslimane. Ajo që më vonë u shfaq ishte dihotomia e fortë në mes serbëve dhe muslimanëve, me atë që këta të dytët ishin mveshur, me të gjitha karakteristikat e mundshme negative, të cilat vështirë se mund të imagjinohen, të përshkruara si "të huaja", pastaj të degraduar në pozitën e inferioritetit kulturor dhe moral. Me të vërtetë revista e ushtrisë së Republikës Federative të Jugosllavisë ka kërkuar nga profesori Darko Tanasković, ekspert për studimet islame në universitetin e Beogradit, të cilin ditari beogradas Politika, i kontrolluar nga shteti, e quan "udhëheqësi ynë islamolog", kishte për detyrë që për lexuesit e

tij, enkas të analizojë dallimin në mes “atyre” dhe “neve”, muslimanëve dhe të krishterëve.⁴

Muslimanët si të dorës së dytë

Tretmani të cilit i janë ekspozuar islami dhe muslimanët nga orientalistët serbë në shumëçka përputhet me atë që është e përbashkët me orientalistët tradicionalë të Perëndimit. Siç e thotë këtë një ekspert, esenciale është të krijohet “pikëpamja e kundërt me Perëndimin paradigmatik (Okcidentën), pra depon e negativitetit, si negativitete abstrakte ashtu edhe negativitete të veçanta (te kulturat e tjera) në krahasim me ato okcidentale/perëndimore.”⁵ Me fjalë të tjera, për orientalistët serbë, islami nënkuptohet si diç, nga gjinia e kundërt, negative, e prapambetur, e huaj, jomorale, agresive; si diç që është në kundërshtim me të gjitha gjërat pozitive që mund të gjenden në kulturën serbe! Prezentimi negativ i muslimanëve ka filluar më 1980 dhe është shpeshtuar dukshëm pas shpërthimit të përlëshjeve të vërteta më 1992.

Fillesa kyçe e kampanjës orientalistike është përqëndruar mbi idenë që muslimanët i takojnë një religjioni dhe kulturës ekzotike e të huaj dhe kështu - pason përfundimi – ata kurrë nuk do të kishin pasur vend në Evropë! Sipas kësaj, muslimanët kinse deri diku kanë më pak legjitimitet që të jetojnë në Bosnjë dhe Hercegovinë sesa serbët,

⁴ Intervistë me Darko Tanaskoviçin nga Aleksandër Tomiqin, *Evropa në ë ëbeë demografski Dëjihad* [Evropa nuk do d'i shpëtojë xhihadit demografik], *Vojska*, Beograd, 23 shtator 1993, faqe 8. *Vojska* ishte gazetë zyrtare në shërbim të Ushtrisë së Republikës Federale të Jugosllavisë.

⁵ Aziz Azmeh, *The articulation of Orientalism* [Artikulimi i orientalizmit], *Arab Studies Quarterly*, Vjeshtë, 1991, faqe 386-387.

përkundër faktit që pikërisht muslimanët janë popullatë autoktone, ndërsa serbët janë ata që kanë ardhur.

Në fund të viteve të tetëdhjeta të këtij shekulli, për shembull, një orientalist serb, Aleksandër Popoviq edhe pse ligjëron në Paris, e ka shkruar pamfletin të publikuar në Beograd për ta informuar mbi islamin “publikun e arsimuar”. Ai këtë e ka parë si detyrë të vështirë, për arsye se islami është, pohon ai, “një sistem totalitar, totalitarizmin e të cilit larg e tejkalon ajo çfarë një shpirt qëllimor dhe i painformuar perëndimor mund të kuptojë apo të imagjinojë.”⁶ Tanaskoviqi në frymë të njëjtë merr rol aktiv në debatin i cili shpërtheu rreth rregullave dietale për muslimanët të cilët shërbejnë në Armatën Popullore Jugosllave. Gjatë periudhës komuniste, ngrënia e mishit të derrit në armatën Jugosllave shpeshherë shfrytëzohej si “test joformal i lojalitetit” për muslimanët që të tregonin sesi nuk janë të dhënë pas religjionit. Në situatë të tillë, muslimanët shpeshherë kishin pak zgjedhje, gjegjësisht: ose të hanë mish derri ose të vuajnë për bukë derisa janë duke e shërbyer afatin e vet ushtarak. Kur ky problem shpërtheu në sipërfaqe, në fund të viteve të tetëdhjeta të këtij shekulli, Darko Tanaskoviq si edhe orientalistë të tjerë, shfrytëzuan këtë rast që t’i përshkruanin dhe t’i prezentonin muslimanët si element i humbur në shoqëri, duke i përqeshur kërkesat e muslimanëve për ushqim të veçantë dhe për vende të ndara për namaz. Tanaskoviqi madje pohon që nëse muslimani refuzon të hajë mish derri dhe shkon i uritur, kjo do të bëhet nxitje për separatizmin politik dhe do ta prish unitetin e ushtrisë. Personeli serb i njësitit, thjesht do të “rrënoqetëj” nga shërbimi me shokë të tillë asocial.⁷

⁶ Aleksandar Popović, *Jugoslovenski muslimani* [Muslimanët jugosllav], *Akvarius*, Beograd, 1990, faqe 5.

⁷ Darko Tanasković, *Između Kur'ana i kazana* [Në mes Kur'anit dhe kazanit], *NIN*, 25, korrik, 1989, faqe 23.

Në përgjithësi, Tanaskoviçi ishte shqetësuar bukur shumë me mohimin e asaj çfarë kishte parë ai si përpjekje e muslimanëve të Bosnjës dhe Hercegovinës për të argumentuar se ata janë popull i vjetër evropian.

Tanaskoviçi konsideron që kjo është “natyrisht, absurditet notorn.”⁸

Një pseudoshkencëtar tjetër serb, Nada Todorov, kinse është duke i parë muslimanët në Bosnjë dhe Hercegovinë se si janë të motivizuar me “mënyrën e jetesës së tyre islame, e cila me civilizimin evropian nuk ka kurrfarë pikash puçese.”⁹

Në thelbin e këtij problemi sipas Miroljub Jevtiçit, politologut dhe specialistit për Islam në Universitetin e Beogradit, gjendur natyra e huaj dhe themelë religjioz për “imperializmin kulturor arab”, i cili i determinon pikëpamjet e muslimanëve të këtushëm, mbi botën, por edhe fakti që sot arabët, kinse “kanë sukses në imponimin e kulturës së tyre, si kulturë me vlerë universale të cilën e ka krijuar Zoti dhe për të cilën njerëzimi nuk ka çfarë të thotë.”¹⁰ Sipas Jevtiçit, kjo paraqet vështirësinë e pazgjidhur sepse:

“Ju, mund të luftoni kundër imperializmit kulturor Amerikan, sepse atë e krijuan njerëzit, amerikanët, momentalisht më të pasurit, por ata janë vetëm njerëz sikurse edhe ju. Ndërkaq, në islam, nëse dëshironi të keni lidhje me Zotin, këtë mund ta bëni vetëm në gjuhën arabe. Nuk janë Arabët të cilët këtë ua kanë urdhëruar. Kë-

⁸ Intervju me Tanaskoviçin, *Vojska*, op. cit., 23 shtator, 1993, faqe 10.

⁹ Intervju me Nada Todorov, intervistuar nga koloneli Nikola Ostojiç, *Genocidne poruke iz “1001 noći”* [Mesazhe gjenocide të “1001 netëve”], *Vojska*, 8 prill 1993, faqe 20.

¹⁰ Miroljub Jevtić, *Rezervisti All-llabove vojske* [Rezervistët e ushtrisë së Allahut], *Duga*, Beograd, 9-22 dhjetor, 1989, faqe 22. *Duga* përkrah mendimet e nacionalistëve serbë të “visë së fortë”.

të e ka thënë Zoti!? Ai i pranon lutjet vetëm të shqiptara në gjuhën arabe.”¹¹

Për Jevtiqin, me të vërtetë nacionalizmi dhe disa nocione të tjera, të cilat ai është duke i parë ekuivalente me diç perëndimore, nga njëra anë dhe islamin nga ana tjetër, reciprokisht janë ekskluzive. Kështu ai e dënoi nacionalizmin në Kosovë dhe pohon që ky është në të vërtetë, front për fundamentalizmin islam, sepse shqiptarët janë “evropian të rrejshëm, ndërsa muslimanë të vërtetë.”¹²

Islami si mbeturinë e së kaluarës

Jo vetëm që islami është përshkruar në veprat e “orientalistëve” serbë si diç e huaj, e panjohur, por gjithashtu edhe i prapambetur. Ashtu siç këtë e kanë bërë orientalistët evropianë të kohës së hershme kolonialiste dhe shumica e kolegëve të tyre serbë, islamin e kanë shënuar si retrogradues dhe si shkaktar themelor, kërcënues i “civilizimit modern” si në pikëpamje të përgjithshme, ashtu edhe konkrete kur është në pyetje Serbia. Çdo akuzë e cila do të mund të shërbente që të nxihej islami dhe që të izolohehin muslimanët ishte e pranuar. Për shembull, Nada Todorov, deklaron se “në të mësuarit e islamit asnjë grua nuk ka shpirt dhe shërben ekskluzivisht për të kënaqur nevojat e mashkullit dhe t’i shërbejë atij.”¹³ Në mënyrë të njëjtë Tanaskoviçi thekson që

¹¹ Jevtiqi, *Duga*, op. cit., 9-22 dhjetor 1989, faqe 22.

¹² Mirosljub Jevtić, *Lakrdija za Evropu* [Gjë qesharake për Evropën], *Evropske novosti* (Frankfurt, Gjermani), 22 dhjetor 1993, faqe 2. *Evropske novosti* është gazetë evropiane e ditarit të beogradit *Večernje Novosti* e botuar në Gjermani për të shmangur sanksionet ndërkombëtare ndaj Serbisë.

¹³ Intervistë me Nada Todorov, *Vojska*, op. cit. 8 prill 1993, faqe 21.

udhëheqësia vendase muslimane fshehurazi dhe në mënyrë klandestine i nxitë pasuesit e vet që t'i kthehen kinse vetëdijës së mëhershme inferiore, lidhjeve të përforcuara me bashkëfetarët e tyre në vendet e jashtme. Ose, siç e thotë këtë Dorko Tanasković duke pyetur me retorikë:

“Pashmangshëm shtrohet pyetja, se a e kanë me të vërtetë këta përfaqësues të popullit musliman, edhe pse janë të zgjedhur në mënyrë demokratike, të drejtë dhe mandat që vëllezërit e vet sot, në fillim të shekullit njëzet e një, në sytë e Jugosllovenëve të tjerë, nga statusi i fituar si komb i pavarur në formë të pakontestueshme t'i kthejnë në pozitën e renegatëve nga kohët e kaluara.”

Tanasković e përfundon këtë akuzë të vet me kritikizmin të njohur mirë ndaj konvertitëve në islam, madje edhe të atyre të parëve, të cilët kanë kaluar në islam shumë shekuj më parë.

“Ndërsa paturi, dihet, më i keq se Turku.”¹⁴

Me siguri, Jevtiqi është proponenti më aktiv i ideve të këtilla. Tipike për të, ai pohon që “fundamentalistët islamë” për atë janë etiketim të cilin ai e vë lirisht mbi muslimanët, nuk janë asgjë më tepër përveç reflektimit të “së kaluarës së errët” dhe që “të kuptuarit e skllavopronarisë dhe barazisë nga ata nuk është i atillë siç e trajton njeriu i civilizuar, por siç e trajton Zoti i tyre.” Kinse, Islami e urdhëron ndalesën e turizmit, sportit, vajtjen në kafiteri ku shërbehet alkooli, sipas kësaj, kjo në mënyrë të pashmangshme shpie në ksenofobi “segregacionizmin qindpërqindësh”. “Sepse, nëse ju me fqin tuaj i cili nuk është i fesë suaj nuk mund të hani së bashku, nuk varroseni në të

¹⁴ Darko Tanasković, *Turci brane Sarajevo* [Turqit e mbrojnë Sarajevën], *Époha* (Beograd), 7 janar 1992, faqe 21. *Époha* botohet nga partia Socialiste e Serbisë në pushtet.

njëjtat varreza, nuk mund të lidhni marrëdhënie martesore, atëherë çfarë mundeni?” – pyet Jevtiçi me retorikë.¹⁵

Jevtiçi më tutje i vendos muslimanët jashtë kufijve të koekzistencës, duke e pasqyruar islamin si të huaj dhe të larguar. “Ashtuqë nuk ka as mëshirë, as joviolençë ndaj atyre që kanë mendim të kundërt me doktrinën e vlefshme islame.”¹⁶

Orientalistët serbë, gjithashtu, pohojnë që islami e urren çdo gjë që është joislame. Për Nada Todorov, “kjo gjithsesi është e vërtetë kur është në pyetje Serbia, sepse islami i nënçmon fetë e tjera, e veçanërishtë ortodoksizmin.”¹⁷ Tanaskoviçi, në mënyrë të njëjtë përfundon që “feja islame nga shumica (në Serbi) ende përjetohet si e huaj, madje edhe armiqësore.”¹⁸

Islami dhe dhuna

Në mënyrë të veçantë islami është pasqyruar si dhunues inherent. Jevtiçi, për shembull, pohon që “Alija Izetbegoviçi ka pohuar qartë që ai nuk dëshiron paqe dhe që ai nuk mund ta pranonte atë. Me këtë do ta kish-te mohuar përkatësinë e vet islamike.”¹⁹

¹⁵ Mirosljub Jevtić, *Duga*, op. cit. 9-22 dhjetor 1989, faqe 21.

¹⁶ Mirosljub Jevtić, *Oproštaj bez milosti* [Ndarje pa mëshirë], *Evropske novosti*, 7 korrik 1993, faqe 2.

¹⁷ Intervistë me Nada Todorov, *Vojska*, op. cit., 8 prill 1993, faqe 21.

¹⁸ Darko Tanasković, *Nacija i vera između 'm' i 'M'* [Kombi dhe Feja ndërmjet “m” i “M”], *NIN*, Beograd, 24 shtator 1989, faqe 25. Në atë kohë, *NIN*-i mbështeste pikëpamjet sunduese të Millosheviqit.

¹⁹ Mirosljub Jevtić, *Nema mira u Bosni* [Nuk ka paqe në Bosnë], *Evropske novosti*, 28 dhjetor 1993, faqe 4.

Që të arsyetohej politika e tanishme në Bosnjë dhe Hercegovinë, është theksuar vështrimi statik mbi Islamin. Për shembull, kur ministri për çështje fetare i Malit të Zi e ka paraqitur mendimin, që religjionet monoteiste, duke e përfshirë edhe Islamin, për bazë e kanë jodhunën, faljen zemërgjerë, dhembshurinë dhe humanitetin, Jevtiqi kishte nxitur ta përmirësonte atë duke pohuar që veçoritë e tilla padyshim nuk janë karakteristika të Islamit, duke e bazuar mendimin e vet mbi të lexuarit e veçantë të Kur'anit.²⁰ Ngjashëm me këtë, por edhe që ta sqaronte kinse këtë prirje për dhunë, Tanaskoviqi e fajëson “tonin e Kur'anit i cili është shprehimisht urdhërues, pakundërshtues dhe kërcënues.”²¹

Shpjegimi i Jevtiqit për kinse gatishmërinë e muslimanëve për vrasjen e të tjerëve përqëndrohet mbi edukatën e tyre fetare. Duke shkruar në shtyp në fund të vitit 1993, ai sqaron:

“Me islam është përcaktuar qartë që besimtarët e tij duhet të therin kafshë në emër të Allahut. Kjo kafshë është berr, i cili theret në mënyrë rituale, ashtu që në çdo anë shpërthen gjaku i kafshës së sakrifikuar. Nëse përkatësit e civilizimit islam që nga fëmijëria mësohen për të parë qengja të therur, të cilët për çdo njeri janë kafshët më të dashura, atëherë është e qartë që njeriu, i cili e respekton urdhërin e shenjtë adaptohet lehtë në derdhjen e gjakut në mënyrë shumë mizore. Ndërsa nga vrasja e kafshëve deri te vrasja e njeriut nuk është hap i madh.”²²

Sipas mendimit të Nada Todorovit, analizat e së cilës janë publikuar në shtypin ushtarak, tregimet tradicio-

²⁰ Miroљub Jevtić, *Evropske novosti*, op. cit., 7 korrik 1993, faqe 2.

²¹ Intervistë me Tanaskoviqin, *Vojska*, op. cit., 23 shtator 1993, faqe 8.

²² Miroљub Jevtić në *Javnost* (Sarajevë), cituar në rubrikën “Ljudi i vreme [Njerëzit dhe koha]”, *Vreme*, Beograd, 15 nëntor 1993, faqe 55. *Vreme* është javore e opozitës liberale.

nale Njëmijë e një netë – ajo supozon që të gjithë muslimanët i lexojnë ato tregime gjatë fëmijërisë së vet – meritojnë dënim, për shkak të asaj që ajo sjelljen e muslimanëve e sheh si sjellje dhunuese. Përkatësisht, ky libër ekspozon “mesazhe sublimë” për muslimanët i motivojnë për tortura dhe vrasje të të krishterëve!

Siç sqaron Nada Todorov, këto tregime “negativisht ndikojnë në sjelljen e fëmijëve dhe të rriturve në vendet me ndikim të theksuar islamik.”

Ky ndikim nga tregimet “*Njëmijë e një netë*” lehtë mund të tregohet: “Pasi që shumica e këtyre tregimeve janë përplot erotikë, është e sigurt që shumë me kujdes lexohen në kohën e pubertetit, prandaj ndikimi i tyre në personalitetin është tërësisht i qartë. Mesazhet mbesin të thurura në vetëdije apo në subkoshiençë. Në shembullin e krimit në hapësirat e Bosnjës dhe Hercegovinës ndikon niveli i personalitetit të vetëdijshëm, subkoshient dhe inkoherent.”²³

Muslimanët si tradhtarë

Ana tjetër e tërë ndikimit është përqëndruar mbi kinse tradhtinë e muslimanëve për atë që kanë konvertuar në islam. Orientalistët serbë si edhe nacionalistët e tjerë, duke e kyqur hierarkinë e Kishës ortodokse, janë të prirur për ekspozimin e argumenteve të rrepta, të cilat kanë të bëjnë me etnicitetin e papranuar apo inkoshent serbë të muslimanëve boshnjakë si edhe të fqinjve të shumtë të tjerë të tyre. Është e zakonshme që orientalistët serbë insistojnë në atë që muslimanët kanë qenë me

²³ Intervistë me Nada Todorovin, *Vojska*, op. cit., 8 prill 1993, faqe 20.

të vërtetë serbë, të cilët e kanë braktisur fenë e tyre të mëparshme. Në mënyrë tipike, një shkencëtar, Mile Nedeljković, pjesën më të madhe të monografisë së vet nën titullin “*Krst i polumesec (Kryqi dhe gjysmëhëna)*” ia ka kushtuar argumenteve që Bosnja dhe Hercegovina përherë kanë qenë serbe dhe ortodokse dhe sipas kësaj muslimanët janë serbë dezertorë!²⁴

Ashtu siç praktikisht vlen për të gjithë popujt e tjerë evropianë, muslimanët e sotëm në Bosnjë dhe Hercegovinë janë përzjerje e rrënjëve të ndryshme etnike. Ndërkaq, shumica mbisunduese ka prejardhje nga të krishterët lokal apo prej popullatës bogomile të krishtere, e cila ka konvertuar me etapa në Islam gjatë tre shekujve, duke e mbajtur gjuhën e tyre të mëparshme.

Sipas kësaj, muslimanët assesi nuk janë bashkësi e huaj, përkundër zakonisht serb që t’i quajnë me termin pejorativ (urrejtës) “Turq” apo “poturë”. Përkundër argumenteve të motivuara politike të nacionalistëve të shumtë serbë, që muslimanët e sotëm janë me prejardhje serbe, megjithatë ekzistojnë pak të dhëna se një numër i konsiderueshëm serbësh kanë konvertuar në Islam, meqenëse ata e kanë populluar Bosnjën dhe Hercegovinën pas pushtimeve otomane.²⁵

²⁴ Mile Nedeljković, *Krst i polumesec* [Kryqi dhe gjysmëhëna], *Politika*, Beograd, 1993.

²⁵ Vështrimi kushtuar bashkësisë muslimane boshnjake, historisë dhe etnografisë së tyre, mund të shihet në veprën e Vatro Murvar, *Nation and Religion in Central Europe and the western Balkans: the Muslims in Bosnia, Herzegovina and Sandžak: A Sociological Analysis* [Kombi dhe religjionet në Evropën qendrore dhe në Ballkanin perëndimor – Muslimanët në Bosne, Hercegovinë dhe Sanxhak – Analiza sociale], Brookfield, Wisconsin: University of Wisconsin, 1989. Disa serb në Serbi gjatë shumë shekujve janë konvertuar në Islam, por ata ose kanë qenë të vrarë ose të detyruar që ta lënë islamin, ose madje kanë ikur nga Bosnja dhe vendet e tjera të perandorisë Osmane gjatë kohës kur serbët i pastronin territoret, çka ishte pjesë e praktikës së krijimit të shtetit të tyre në shekullin XIX.

Paradoksal është pohimi që muslimanët janë serbë të dikurshëm kapricioz dhe të padëgjueshëm, ta lëmë në një anë bazën e dyshimtë të pohimit të tillë nga pikëpamja shkencore – që shërben si municion shtesë për kampanjën antiislame.

Miroljub Jevtiqi, për shembull, vë akcent në shpjegimin mbi muslimanët boshnjakë si tradhtarë: “Ata të cilët e kanë pranuar islamin, kanë tradhtuar idenë e Bosnjës... i kanë pranuar pushtuesit de fakto, si vëllezërit e vet dhe krimet e tyre për të vetat. Do të thotë edhe duart e tyre janë të lyera me gjakun e të parëve të tyre – të popullatës së atëhershme jomuslimane.”

Me këthimin në Islam, muslimanët e rrënuan Bosnjën e krishtere “dhe kontribuan që Osmanlijtë të sundojnë në Bosnjën e krishtere.”²⁶

Çfarëdo qoftë ajo, që mund të shfrytëzohej, që të kritikoheshin muslimanët, ishte e vënë në lojë, madje edhe akuza që ata e kanë tradhtuar “Stjepan Tomasheviqin, mbretin e fundit katolik të Bosnjës”, për të cilin vështirë se do të ishte interesuar ndonjëri nga nacionalistët serbë në kohët e zakonshme. Duke sulmuar interesin e përtërirë të muslimanëve të Bosnjës dhe Hercegovinës për Islam, për aktivitetin fetar dhe besimin në vitet e tetëdhjeta të këtij shekulli, Jevtiqi pohon, “Pra, asnjë vend normal nuk do të kishte duruar që një bashkësi fetare praktikisht ta propagandojë dhe ta popullarizojë okupatorin, i cili këtë vend e ka mbështjellur me të zeza!”²⁷

²⁶ Miroljub Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 dhjetor 1989, faqe 22.

²⁷ Po aty, faqe 23.

Izolimi i muslimanëve

Gjithashtu, orientalistët serbë synojnë izolimin e muslimanëve nga fqinjtë e tyre. Si duket këtyre orientalistëve sidomos u pengojnë lidhjet e forta në mes muslimanëve dhe kroatëve, prandaj janë përpjekur që këtu, në vend të marrëdhënieve të mira, të mbjellin farën e përçarjes.

Jevtiqi, për shembull, lidhjet e këtilla i akuzon si “lidhje martesore nga interesi” dhe shpjegon që kjo është bërë me paramendim, veçanërisht kundër interesave serbë. Përveç kësaj, Jevtiqi, përpiqet që ta paralajmërojë Kroacinë që kjo “martesë nga interesi”, gjithashtu, është kundër interesave të Kroacisë, sepse nataliteti musliman do të jetë aq i lartë sa që ata madje do të mund “ta gëlltitnin” Kroacinë.²⁸ Edhe, marrëdhëniet e mira në mes Kishës katolike dhe Islamit, gjithashtu iritojnë orientalistët dhe i përkasin diçkaje që nuk i përgjigjet llogarive të tyre.

Kështu, kur partia e re Demokratike e Kosovës e zgjodhi në fund të vitit 1993 si kryetar të vetin një musliman, Jevtiqi këtë e karakterizoi si “farsë” dhe e shënoi me nënvlerësim që “kjo me të vërtetë mund të bëhet vetëm në Kosovë!”²⁹

²⁸ Intervistë me Miroljub Jevtiqin (intervistuar nga Jasmina Babić) *Vera i politika* [Feja dhe politika], *Star* (Novi Sad, Vojvodinë, Serbi), 1 maj 1992, faqe 37.

²⁹ Miroljub Jevtić, *Evropske novosti*, op. cit., 22 dhjetor 1993, faqe 2.

Bashkësia e delegitimuar

Orientalistët serbë kanë kontribuar, me plotëkuptimin e fjalës, për delegitimimin dhe vetëekzistimin e muslimanëve si bashkësi dhe, duke i çhumanizuar, gjithashtu, i delegitimuan muslimanët si qenie individuale njerëzore.

Kategorizimi i këtillë negativ, e zakonshme në të drejtuarit e orientalistëve serbë, mund të ketë efekt devastiv përmes çhumanizimit të grupit të shënuar si cak dhe mund të kontribuojë në cytjen e vrasjes së tyre si anëtarë të një grupacioni të padiferencuar, grupacionit të njerëzve të padëshiruar! Pikërisht siç e përmend shpesh edhe Herbert C. Kelman (Herbert S. Kelman), ekspert për gjenocid:

“Masakrat e sanksionuara bëhen të mundura atëherë kur arrijnë deri te masa e asgjësimit të qenieve njerëzore të afërta me identitetin dhe bashkësinë. Domethënë, kur një grup njerëzish definohet tërësisht me kategorinë të cilës i takon dhe kur kjo kategori tërësisht përjashtohet nga bashkësia dhe familja njerëzore, atëherë pengesat morale që ky grupacion të mos vritet më lehtë tejkalohen.”³⁰

³⁰ Herbert C. Kelman, *Violence without moral restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers* [Dhunë pa pengesa morale – Refleksione të dehumanizimit të viktimës dhe autorit], *The Journal of Social Issues*, vëll. 29, nr. 4 (1973), faqe 49.

Muslimanët kërcënues ekzistencial për çdo gjë

Kërcënim i përhershëm

Element kyç i mesazhit qëllimkeq të orientalistëve serbë, gjithashtu, ishte ai që muslimanët paraqesin kërcënim të paevitueshëm dhe vdekjeprurës. Pastaj, këta shkencëtarë shkonin pas asaj që t'i përgatisnin bashkëvendasit dhe bashkëkombësit e vet për këtë rrezikshmëri potenciale duke i sqaruar dhe sugjeruar masat politike për parandalimin kinse të komplotëve muslimane. Shumë para agjitimeve luftarake në ish Jugosllavi, Jevtiqi (aktivisit) promovonte idenë mbi atë se si Islami “është rreziku më i madh për Jugosllavinë, më i madh se rreziku i supozuar nga – marrëdhëniet serbo-kroate.”³¹

Aleksandër Popoviq, posaçërisht, besonte që misioni i tij ishte që të paralajmëronte rrezikun nga aktiviteti i shtuar i muslimanëve në Jugosllavi, siç janë ndërtimi i xhamive të reja dhe shkollave fetare, pastaj i ka akuzuar muslimanët për përhapjen e “falsifikimeve brutale...

³¹ Intervistë me Miroljub Jevtiqin (intervistuar nga Slavoljub Kaçareviq), *Islam bez maske* [Islami pa maskë], *Intervju* (Bograd), 15 1989, faqe 11. *Intervju* është një periodik nacional që favorizon qeverinë e Serbisë.

thashethemeve të ndryshme dhe lajmeve të rrejshme” nëpër vende të jashtme mbi kushtet e jetës së vet.³²

Edhe pse muslimanët kinse janë armiqësisht të disponuar ndaj Perëndimit, qëllimi i tyre special është Serbia. “Fare mirë dihet” - sipas Jevtiqit – “që Serbia me luftën e vet e ka çliruar pjesën tonë të Ballkanit nga Hali-fati, prandaj nuk është për t’u çuditur se te përkatësit fundamentalist të fesë Islame kjo serbofobi është shumë e shprehur.”³³

Megjithëqë të gjithë muslimanët në Bosnjë dhe Hercegovinë nuk janë besimtarë servilë (duke i përfshirë të shumtë që ishin anëtarë të Partisë Komuniste) orientalistët serbë ishin të detyruar që ta zgjeronin definicionin e fundamentalizmit, që ky të mbulonte një regjion të gjërë. Me përhapjen e termit fundamentalizëm, orientalistët serbë, çfarëdo aktiviteti musliman mund ta rreshtonin në atë rubrikë! Jevtiqi, për shembull, flet mbi “fundamentalizmin sekular Islamik” dhe “Islamin komunist” që kësh-tu ta përfshinte secilin dhe çdokend që në çfarëdo mëny-re është musliman, e që ta bënin cak valid të qortimit!³⁴

Gjatë periudhës paraluftarake, me siguri, bile pjesë-riisht i shtyrë nga ana e qarqeve zyrtare serbe, i është dhënë punës që ta ngarkonte pushtetin komunist i cili ende sundonte në Bosnjë dhe Hercegovinë, me akuza që kinse nuk janë duke e parë këtë fenomen ashtu siç është duke e parë ai. Në të vërtetë, Jevtiqi ka vlerësuar madje që edhe muslimanët të cilët nuk janë duke e praktikuar Islamin kinse janë duke punuar pa vetëdije në dobi të xhihadit dhe shumë gjëra të tjera, përfundon Jevtiqi: “Çka është më e dhembshme, protagonistët e politikës

³² Aleksandar Popović, *Jugoslovenski muslimani* [Muslimanët jugosllav], op. cit. faqe 51.

³³ Miroљub Jevtić, *Duga*, op. cit. 9-22 dhjetor 1989, faqe 23.

³⁴ Po aty, faqe 20 dhe 22.

së këtillë më së shpeshti nuk janë formalisht besimtarë, por shumë shpesh janë funksionarë të lartë (komunist) të pushtetit.”³⁵ Përkundër faktit që nuk ka argumente që një fenomen i tillë ekziston jashtë rregullave të tij, megjithatë, Jevtiqi pohon, se kjo është dukuri më e rrezikshme e fundamentalizmit Islamik... laik, për atë pse esenca e tij është e fshehur, prandaj ajo lehtë depërton mbi skenën shoqërore.”³⁶

Në masë të madhe, kinse vetë esenca e Islamit është komentuar si e pandryshuar, si abstrakcion i padiferencuar, në vete dhe vetvetiu paraqet kërcënim. Pohohet që armiqësia ndaj serbëve, kulturës perëndimore dhe krishterizmit janë programuar që më parë me kulturën, historinë dhe religjionin Islam.

Orientalistët e sotëm serb, kur është në pyetje Islami, shpesh e shohin si stërzmadhimin e të kaluarës, ndërsa, botkuptimi i tillë bazohet mbi të lexuarit tendencioz të Kur’anit nga ata dhe aplikimin linear të historisë së hershme Islame në shoqërinë e sotme. Shpjegimi i Kur’anit nga ata, veçanërisht është marrë shpesh si argument i agresivitetit musliman dhe argument i antipatisë ndaj të gjithë jomuslimanëve.

Për shembull, kur kryetari i partisë komuniste të Bosnjës dhe Hercegovinës, Nijaz Durakoviçi në vitin 1989 e vënte në dukje dhe e promovonte atë që e konsideronte traditë tolerancën dhe koekzistencën boshnjake me fetë dhe kulturat e ndryshme, Jevtiqi menjëherë ia kishte kthyer: “Mbi çfarë tolerance mund të flitet kur Islami arrin me shpata, majat e të cilave bartin kokën e mbretit të fundit boshnjak, Stjepan Tomasheviqit?”

³⁵ Intervistë me Jevtiqin, *Intervju*, op. cit., 15 shtator 1989, faqe 12.

³⁶ Miroljub Jevtić, *Zašto Nijaz Duraković ne vidi islamski fundamentalizam* [Pse Nijaz Durakoviçi nuk e sheh fundamentalizmin islamik], *Intervju*, 8 nëntor 1989, faqe 52.

Duke pohuar se trashëgimia otomane nuk ka qenë trashëgimi e tolerancës, por robërim, Jevtiqi pyet: “Atëherë, për çfarë tolerance është fjala? Vallë, a mund të flitet ndryshe mbi tolerancën fetare në Perandorinë Osmane të themeluar mbi islamin përveç në mënyrën në të cilën trajtohet qëndrimi i bariut ndaj kopesë së vet, të cilën e ushqen që më vonë të ketë më tepër mish?”³⁷

Sipas Jevtiqit, Islami sipas natyrës së vet, kinse, “e përjashton çdo botëkuptim tjetër në botë dhe për vetën e vet kërkon hapësirë complete. Prandaj, ai sot është i rrezikshëm për të gjitha shoqëritë bashkëkohore.”³⁸ Siç shton Jevtiqi, “Islami është kundër çdo komunikimi të barabartë, tolerancës, dialogut dhe (barazisë) bashkimit, dhe në të vërtetë, Kur’ani dhe Sheriati kinse e lejojnë asgjësimin e njerëzve të feve tjera.”³⁹ Jevtiqi, jo vetëm që i akuzon për shkatërrimin e kishave që i takojnë religjioneve të tjera, por “ata jo vetëm që e bëjnë atë, por atë e kanë obligim fetar.”⁴⁰ Më 1993, në konferencën e cila ishte e fokusuar ironikisht mbi tolerancën religjioze, Tanaskoviqi, duke e bazuar mendimin e vet mbi interpretimin e teksteve të mëparshme Islamike, pohonte, që sipas Islamit “paqja e përhershme me heterodoksët është e pamundur.” Tanaskoviqi shton, që “Lufta Islamike e kufizon realizimin e tolerancës në Islam”.⁴¹ Me të vërtetë, nga dëshira që ta lidh të kaluarën me të tashmen në një portret statik, Jevtiqi i akuzon muslimanët vendorë

³⁷ Miroljub Jevtić, *Intervju*, op. cit., 24 nëntor 1989, faqe 53.

³⁸ Po aty, faqe 21.

³⁹ Po aty, faqe 20.

⁴⁰ Miroljub Jevtić, cituar në rubrikën “*Ljudi i vreme* [Njerëzit dhe koha]”, *Vreme*, 24 maj 1993, faqe 54.

⁴¹ Raportuar nga Andjelika Cvijić, *Ekumenizam – Problem epohe* [Ekumenizmi – Problem epokal], *Spona* (Frankfurt, Gjermani), 2 dhjetor 1993, faqe 14.

që ata janë “bartësit e gjenocidit” që nga kohërat e mesjetës e deri më sot.⁴²

Komploti i muslimanëve kundër Serbisë dhe Perëndimit

Përveç kësaj, këta orientalistë serbë, tani gjatë viteve të tetëdhjeta të këtij shekulli, pohonin që janë duke e parë komplotin me vetëdije dhe sistematik për nënshtrimin dhe shkatërrimin e Serbisë dhe ortodoksizmit serb. Janë përpjekje të dukshme për ta fituar simpatinë e Perëndimit dhe përkrahjen nga kjo anë, por me siguri që serbëve t’u ofrojnë ndjenjën e përkrahjes altruiste dhe misionit të ndershëm në dobi të botës së gjerë. Kërcënimi lokal Islamik, shpesh është prezentuar si hyrje në pushtimin e Evropës dhe shkatërrimine e civilizimit Perëndimor në tërësi.

Islami është përshkruar si fe monolite, agresive dhe si bashkësi e cila është e njëjtë në tërë botën, kinse, vep-ron sipas marrëveshjes sekrete dhe komplotit kundër Perëndimit, e veçanërisht kundër serbëve. Fajtorët nga vendet e jashtme nga forcat Islamike të paemërtuara e deri te faktorët e veçantë, sikurse që është Arabia Saudite, janë duke i ndihmuar dhe duke i nxitur muslimanët lokalë. Taktika do të mund të ishte e ashpër dhe violente, ndërsa përherë shkaktarë është fokusimi i xhihadit – ose joviolencës, siç është koordinuar vendimi mbi vazhdimin e natalitetit të lartë ose mbi ndërtimin e xhamive të reja. Për shembull, Darko Tanaskoviqi deklaroi se është duke e vërejtur “xhihadin ekonomik, diplomatik e

⁴² Mirosljub Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 dhjetor, 1989, faqe 19.

në veçanti xhihadin demografik”, i cili për qëllim ka edhe Ballkanin edhe Evropën perëndimore.⁴³

Gjithashtu, sipas Jevtiqit, “qëllimi i Arabisë Saudite është që ta fitojë ish-Bosnjë dhe Hercegovinën si rrugë hyrëse në Evropë” dhe precizon që, menjëherë ishte e qartë edhe për atë që di fare pak për islamin që vendet muhamedane do ta shfrytëzojnë ekzistimin e muslimanëve tek ne si kolonë e pestë.”⁴⁴

Shikuar praktikisht, orientalistët serbë, përpiqen që t’i lidhin muslimanët e Bosnjës dhe Hercegovinës me njëfarë Islami të padiferencuar e jo homogjen nëpër mbarë botën. Ata në një vend i vënë të gjitha konfliktet ku janë involvuar muslimanët, në qoftë se kemi të bëjmë me Filipinet, Azerbejxhanin apo Kashmirin, dhe theksojnë që kjo dukuri është çdokund identike, ndërsa Bosnja dhe Hercegovina është vetëm një pjesë perbërëse e saj. Kështu është racionalizuar lehtë politika (e gjenocidit kundër boshnjakëve) përkundër violencës që qëndrimi i tillë e paraqet kundër principeve intelektuale dhe etike. Kështu, Jevtiqi vazhdon ta prezentojë Alija Izetbegoviçin, si dikë që fare nuk dallohet nga udhëheqësit e lëvizjeve më ekstreme në botë, duke pohuar që politika e tij “pa kurrfarë dyshimi paraqet formën më radikale të fundamentalizmit Islamik... duke qenë se të gjitha ato që është duke i folur ai në programin e vet politik, nuk dallohen me asgjë nga aksionet që i ka ndërmarrë imam Homeini i ndjerë në Iran dhe as nuk dallohet nga ajo çka është duke ndërmarrë Fronti Islamik i Shpëtimit në Algjeri.”

⁴³ Intervistë me Tanaskoviçin, *Vojška*, op. cit., 23 shtator 1993, faqe 9.

⁴⁴ Miroљub Jevtić, *Igra za saveznike* [Loja për aleatët], *Večernje novosti*, 5 gusht 1993, në *Foreign Broadcast Information Service – FBIS, Eastern Europe – EE*, 93-152, 10 gusht 1993, faqe 53 dhe Miroљub Jevtić, *(Ne)Svrstani uz Alaba* [I (pa) Rreshtuar përkrah Allahut], *Srpska stvarnost*, 11 qershor 1994, faqe 8.

Përveç kësaj, Jevtiqi konsideron që Alia Izetbegoviqi, në të vërtetë nuk e dëshiron shtetin e pavarur të Bosnjës dhe Hercegovinës, përveç si stadium për të arritur deri te shteti univerzal Islamik. “Të gjitha këto me tërbim i thotë Jevtiqi dhe tregon që nga vesternizimi i prituri i muslimanëve (boshnjakë) vështirë që do të ketë diç.”⁴⁵

Pikërisht, Jevtiqi ishte ai, i cili në librin e vet kushtuar xhihadit, ka dhënë elaboratin e tërësishëm të këtij fenomeni. Ai konsideron që vetë nocioni i xhihadit është pjesë e papërbulluar e Islamit, diç që është prezente dhe e pandryshuar përherë dhe çdokund. Madje, ende derisa ekzistonte Jugosllavia, në atë kohë, nuk ka pasur akte të dhunës si të tillë. Përkundër të gjitha këtyre, Jevtiqi pohon që është duke i vërejtur format më të qeta, por aspak më të parrezikshme të xhihadit të cilat kinse janë në skenë, duke pranuar, kinse udhëzimet nga “institucionet botërore Islamike... të cilat përmes mjeteve të mëdha materiale përpiqen që ta pushtojnë botën.” Muslimanët jugosllavë, pohon Jevtiqi, tani janë duke u shërbyer me taktika të tilla dinake sikur që janë: “nataliteti i lartë, ndërtimi i xhamive, shtypja e popullatës jomuslimane.” Jevtiqi ka vlerësuar që: “në bazë të deklaratave detale shihet që kjo tendencë ka sukses me më efikasitet dhe pa shumë zhurmë ta realizojë qëllimin e vet.” Jevtiqi, megjithatë, paralajmëron që kjo paraqet kërcënim më serioz për Jugosllavinë.⁴⁶

Te çdo musliman qëndron kinse plani i menduar që Serbia të dërmohet. Sipas Jevtiqit, pakica muslimane në Serbi shërben si urëmbrojtëse për “Islamizimin komplet të Serbisë.” Për shembull, kur bashkësia muslimane e

⁴⁵ Miroljub Jevtić, *Ništa od Zapada* [Asgjë nga perëndimi], *Evropske novosti*, 31 mars 1994, faqe 2.

⁴⁶ Miroljub Jevtić, *Savremeni džihad kao rat* [Xhihadi bashkëkohor si luftë], Biblioteka Popullore e Serbisë, Beograd 1989, faqe 316-317.

Beogradit, ka kërkuar tokë për varreza më 1990 për anëtarët e vet, Jevtiqi kishte reaguar duke alarmuar. Ai ua kishte tërhequr vërejtjen që “nga toka për të vdekurit, fillon në pushtimin e tokave për të gjallët. Kanë për të kërkuar xhami – çka është plotësisht legjitime, por pas kësaj kanë për të kërkuar vend rreth xhamive, për t’i vendosur muslimanët. Dhe atëherë, deri te shpërngulja e jomuslimanëve së pari vullnetarisht, e pastaj nën presion, nuk është fare larg... Plani është, të vendoset popullata muslimane në ato vende, të shtohet nataliteti dhe gradualisht të arrihet përparësia numerike.” Për argument të vet kryesor, ai drejton gishtin mbi një leksion objektiv, në të vërtetë, mbi atë çfarë kishte parë si jetë e trazuar e natës në kuartin Parisian Pigal (Pigalle) pas vendosjes së muslimanëve të Afrikës së veriut. Shikuar në këtë dritë, madje edhe kërkesa për varrezat muslimane është “çështje politike globale.” Serbia, pikërisht tani është vetëm një pjesë e planit që përsëri të pushtohen territoret e humbura jo vetëm në Ballkan, por gjithashtu pohon Jevtiqi edhe në ishullin Iberian.⁴⁷

Duke i përkthyer vlerësimet e veta të tmerrshme në terme konkrete, Jevtiqi gjatë kohës kur situata politike bëhej e tendosur, paralajmëron pa kurrfarë argumenti real, se ekzistojnë lëvizje të cilat janë duke e përgatitur rikthimin e më se një milion muslimanëve të vendosur në Turqi, pasi që ishin të detyruar ta braktisin Sanxhakun në kohët e hershme. “Çfarë do të bëhej me Serbinë sikur në të të vendoseshin njerëz vetëdije nacionale turke?” – pyet ai me retorikë dhe shton: “Është më tepër se evidente që ideja e panturqizmit tani është mishëruar, para

⁴⁷ Miroljub Jevtić, *Šta se krije iza groblja: Islam juriša na Srbiju* [Çka fshehet pas varrit – Islami vërsulet mbi Serbinë], *Ilustrovana Politika* (Beograd), 18 dhjetor 1990, faqe 25. *Ilustrovana Politika* është nën kontrollin e pushtetit Serb.

së gjithash, në krijimin e “Turqisë së madhe” e cila do t’i përfshinte të gjitha pronat e Perandorisë Osmane. Kjo tregon, që Turqia është armik i madh dhe i fshehur i tërë popullsisë krishtere të Ballkanit. Më sakt, të gjitha rreziqet që i kanosen janë më pak të rrezikshme sesa rreziku panturk.”⁴⁸

Shkenctarët e rrejshmëm serbë i kanë shtuar paralajmërimet e veta mbi kinse rrezikun islamik së bashku me kampanjën e pëgjithshme propaganduese, të cilën e ka ndërmarre pushteti serb kur Bosnja dhe Hercegovina ishte sulmuar në vitin 1992, duke mbitheksuar rrezikun nga vendosja e shtetit musliman. Sipas Jevtiqit, rreziku tani është edhe më i madh, e ai nga ana e muslimanëve merr formën e “planit të errët” për të vendosur shtetin mesjetar.⁴⁹

Duke zgjeruar shumë më tepër rrjetin, Vojin Dabiç, profesor i historisë bashkëkohore në Universitetin e Beogradit, jo vetëm që muslimanët e Bosnjës dhe Hercegovinës, por gjithashtu edhe muslimanët e Sanxhakut, Shqiptarët në Kosovë si edhe pakicat turke në Bullgari dhe Greqi, i konsideron “rrezik” për Evropën, sepse Islami nuk mund ta pranojë që religjioni të jetë i ndarë nga shteti. Te ta ekziston simbiozë e çuditshme e fesë dhe shtetit, fesë dhe kombit.”⁵⁰

Ndërkaq, nën shtetin “islamik”, të cilin këta orientalistë e imagjinojnë, nuk mendohet assesi për shtetin e udhëhequr nga pushteti i inspiruar me doktrinat islame e

⁴⁸ Mirosljub Jevtić, *Turci (opet) žele Srbiju* [Turqit (përsën) e dëshirojnë Serbinë], *Srpska reč* (botohet nga partia çetnike, Lëvizja Serbe e ripërtëritjes) (Beograd), 19 gusht 1991, faqe 64, dhe Mirosljub Jevtić, *Panturqizëm i njegova uloga u jugoslovenskoj krizi* [Panturqizmi dhe roli i tij në krizën jugosllave], *Vojno Delo* (Beograd), janar-prill 1994, faqe 19.

⁴⁹ Lajmet e TV Beogradit, 6 dhjetor 1992.

⁵⁰ Intervistë me Vojin Dobiç, *Polumesec muči zapad* [Gjysëmehëna e shtynë përëndimin], *Evropske novosti*, 14 prill 1993, faqe 18.

as nuk mendohet për shtetin e udhëhequr nga islamistët, ku varietetet e ndryshueshme varen nga rrethanat specifike, por thjesht mendohet mbi shtetin në të cilin shumica e popullsisë do të jetë muslimane, siç është në Shqipërinë Veriore, e cila konsiderohet konstante në këtë pikëpamje.

Sipas kësaj, të jesh muslimanë thjeshtë, pa pasur parasysh orientimin politik, është diç që vetvetiu nuk është e lejuar, kriter i mjaftuar për akuza dhe arsyetim për mbytje.

Misioni paralajmërues

Sipas këtyre orientalistëve, kërcënimi musliman, siç është përmendur, shkon larg kufijve të Serbisë, prandaj këta orientalistë konsideronin, gjithashtu, si mision të vetin, për ta paralajmëruar Perëndimin e përgjumur. Për Jevtiqin, rreziku qëndron në atë se pse “planifikuesit islamikë” të ndihmuar nga bashkëmendimtarët vendas, kanë për detyrë islamizimin e tërë Serbisë, i cili është vetëm hap i parë për depërtimin në Evropë.⁵¹

Shkencëtarët e tjerë janë përqëndruar në problemin e muslimanëve në Serbi që ta përshkruajnë si pjesë e kërcënimit të gjerë të drejtuar kundër tërë Perëndimit. Dabiqi, për shembull, e drejton gishtin mbi bashkësitë muslimane në Britaninë e Madhe, në Itali dhe në Francë, në vendet të cilat ai konsideron se janë të “vërshuara” dhe u zihet fryma nga muslimanët dhe përpiqet që ta fitojë simpatinë e vendeve perëndimore, duke pasur parasysh

⁵¹ Miroljub Jevtić, *Srpska ref.*, op. cit., 19 gusht 1991 faqe 65. Në të vërtetë, Jevtiqi thekson që “Ne shpresojmë që e tërë kjo është e qartë për njerëzit më të lartë të pushtetit në këtë vend”.

që Serbia, pohon ai, vetëm tenton që të përballlet me të njëjtin problem të cilin e kanë edhe ata.⁵²

Orientalistët serbë e kanë huazuar autoritetin e vet akademik që t'i mbështesin argumentet e tilla antiislami-ke jasht Serbisë, që ta bindin opinionin publik për arsyeshmërinë e politikës serbe. Kështu Tanaskoviqi, tipikisht, i paralajmëron shikuesit amerikanë të lajmeve televizive që vendet islamike të cilat e ndihmojnë Bosnën “kanë qëllime afatgjate..., jo aq për t'i ndihmuar muslimanët e Bosnës, sa për ta organizuar një vendqëndrim në Evropë për aktivitetet e veta të mëtutjeshme.”⁵³

Si pjesë e këtij tentimi që në shtetet e jashtme ta përfitonin simpatinë për politikën antiislame, taktika kyçe ishte të bind publikun e huaj që kryetari boshnjak Alija Izetbegović është ekstremist jasht çdo kufiri, njeri të cilit Perëndimi nuk duhet t'i besojë dhe të cilin nuk duhet përkrahur. Për shembull, gjatë përpjekjeve që Shtetet e Bashkuara të ndërprejnë ndihmën që i jepej zonës së siguruar të Kombeve të Bashkuara në Gorazhdë, në Bosnjën perëndimore, kur forcat serbe e kishin sulmuar në prill të vitit 1994, Jevtiqi pohonte që, partia fundamentaliste e Alija Izetbegovićit me siguri nuk është mik i interesave vitale të Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Njerëzit rreth Klintonit janë të vetëdijsëm që ideali i Alisë është në Iran dhe në Arabinë Saudite, e jo në Diznilend (Disneyland). Kjo na shpie të pyesim: “a mund të jetë interesi i SHBA-ve që për atë shkak të vdesin të rinjtë amerikanë dhe të bien aeroplanët?” duke e përkrahur atë.⁵⁴

Orientalistët serbë synonin që Perëndimi tërësisht ta refuzojë islamizmin, që argumentet e tyre t'i marrin me

⁵² Intervistë me Dabiqin, *Evropske novosti*, op. cit, 14 prill 1993, faqe 18.

⁵³ *Nacional Broadcast Corporation – NBC Nightly News*, 26 tetor 1992.

⁵⁴ Mirosljub Jevtić, *Stop za bombe* [Stop për bomba], *Evropske novosti*, 21 prill 1994, faqe 2.

seriozitet qoftë me frustracion apo konfuzion. Shpesh pritnin për sqarime ekscentrike që ta argumentonin këtë mungesë të simpatisë për politikën serbe antiislame.

Për shembull, Tanaskoviçi u zemërua kur ministri i atëhershëm italian i punëve të jashtme Xhani de Mikelis (Gianni De Michelis), sipas të gjithave ka thënë që islami në Turqi dhe në Ballkan është mesatar dhe i pranueshëm dhe si i tillë kundërpesha e ndikimit iranian ishte i mirëseardhur. Duke e akuzuar De Mikelisin për “shkallën e voluntarizmit, johistorizmit, madje edhe e naivitetit”, Tanaskoviçi ka paralajmëruar që përkundrazi “ky vend i civilizimeve më të vjetra evropiane është bërë një lloj i paradhomës së orientalizuar të ‘Evropës së re’”. Për Tanaskoviçin, pakësimi i kujdesit evropian për Islamin në Ballkan është “më vështirë të kuptohet dhe të tejkalohet” dhe ai i çorton “delegatët e papërkulur evropianë dhe përkrahësit e tyre të frymëzuar ballkanas.”⁵⁵

Ngjashëm me këtë, Jevtiçi i fajëson Shtetet e Bashkuara për përkrahjen e muslimanëve dhe pohon që “Shtetet e Bashkuara të Amerikës nuk janë të vetëdijshme se janë duke ia bërë varrin vetvetes.”⁵⁶ Duke u përpjekur që ta sqarojë përkrahjen e amerikanëve, Jevtiçi përfundon se me të vërtetë Washingtoni (Washington) u shërben dy fuqive në region, Gjermanisë dhe Arabisë Saudite, që ta përfitonte përkrahjen e tyre për “kontrollin mbi botën islame”.⁵⁷ Në këtë kontekst, Gjermania ishte ‘bête noire’ (dele e zezë) [bajloz] për orientalistët serbë aq sa edhe për intelektualët e tjerë serbë dhe nëpunësit e shtetit, të cilët së bashku tentonin ta kapitalizonin

⁵⁵ Darko Tanasković, *Izvanje u predsoblju Evrope* [Zbathja në paradhomën e Evropës], *Duga*, 15-28 mars 1992, faqe 37.

⁵⁶ Intervistë me Jevtiçin, *Star*, op. cit., 1 maj 1992, faqe 37.

⁵⁷ Mirosljub Jevtić, *Večernje novosti*, op. cit., 5 shtator 1993, *Foreign Broadcast Information Service – FBIS, Eastern Europe – EE*, 93-152, 10 shtator 1993, faqe 53.

armiqësinë ndaj të kaluarës gjermane, duke i mobilizuar përkrahjet në vend dhe jashtë vendit për veprimet serbe. Dabiqi, për shembull, në këtë mënyrë e vlerësonte kritikën gjermane të trajtimit të muslimanëve nga serbët. “Që nga ai moment, kur gjermania kuptoi se interesi i saj është në Bosnjë, për ta siguruar korridorin për detet jugor, e filloi që të na drejtonte (korrigjonte).”⁵⁸ Gazetari e kishte pyetur Dabiqin: “Gjermanët pretendimet e veta i kanë shprehur qartë edhe këtë herë. Kur u ndalua marrshimi në juglindje përmes Serbisë, ata vendosën të niseshin përmes Bosnjës, Sanxhakut dhe Bullgarisë. Vallë a edhe për këtë e akuzojnë Serbinë?” Në këtë pyetje sugjестive Dabiqi ishte përgjigjur me serinë e non sekuitursit: “Kaherë, e tërë politika gjermane shkonte në drejtim të konfrontimit me shtetet serbe. Rrugët çonin përmes Bosnjës. Tani ky do të ishte tentim i sërishëm i aneksimit, pastaj do të vinte destabilizimi i Sanxhakut. Dhe përmes historisë shihet se gjermanët me këmbëngulësi i pamundësonin Serbët të zgjerohen.”⁵⁹ Dabiqi, gjithashtu, e racionalizoi mungesën e simpatisë perëndimore duke përfunduar se tani Perëndimi është duke u hakmarrë për përkrahjen që pushteti komunist ia dha OÇP-ës (Organizatës Çlirimtare Palestineze) dhe për lehtësimet që ua ka dhënë grupeve të ndryshme terroriste.⁶⁰ Megjithatë, nganjëherë shkencëtarët serbë ishin bile një çik më optimistë duke shpresuar që Perëndimi më në fund do ta shfaq gjykimin mbi situatën serbe. Dabiqi, për shembull, përkundër zhgënjimit të deritanishëm, është i bindur që, “as Amerika e as Evropa lindore nuk kanë për ta lejuar krijimin e shtetit të ri islamik në zemër të Ballkanit (mjafton vetëm një Shqipëri), sepse shteti i tillë do të

⁵⁸ Intervistë me Dabiqin, *Evropske novosti*, op. cit., 14 prill 1993, faqe 18.

⁵⁹ Po aty.

⁶⁰ Po aty.

ishte bazë e re për përhapjen e terrorizmit dhe për një fushatë edhe më agresive mbi Perëndimin.”⁶¹

Më tutje, Tanaskoviqi pohonte që evropianët perëndimorë tani janë duke e vërejtur fenomenin monolit “kërcënimin islamik të përbashkët politik dhe kulturor, për të gjithë ata, qoftë siç thotë ai në Lion (Lyons) në Francë, Bredford (Bradford) në Angli, apo në Sarajevë.”⁶²

Në të vërtetë, një punëtor shkencor, Radosllav Stojanoviqi, profesor në fakultetin Juridik të universitetit të Beogradit dhe anëtar i këshillit ekzekutiv të njëres prej partive opozitare, të Partisë Demokratike Serbe, ishte veçanërisht optimist në pikëpamje të afrisë së interesave serbe dhe perëndimore në lidhje me muslimanët. Ai mendon që prioriteti real i Perëndimit për veprimin në Bosnjë dhe Hercegovinë është ndalimi i “fundamentalizmit islamik”: “Perëndimi më tepër kujdesej që ta pengonte krijimin e shtetit musliman në Bosnjë, sesa ta pengonte krijimin madje edhe të Serbisë së Madhe...një shtet musliman në Ballkan, në Evropë do të mund të bëhej vendqëndrim i fundamentalizmit më ekstrem islamik, ku do të derdheshin paratë e vendeve islamike dhe ky shtet do të mund të bënte çudira në Evropë.” Për këtë, ai është duke vajtuar, pse serbët, duke mos e kuptuar këtë, e kanë lëshuar shansin që ta krijojnë madje një zonë më të madhe nën kontrollin serb, kinse bile me lejin pasiv të Perëndimit. Atij i vie keq pse “mjerisht, pushteti serb as në Bosnjë e as në Serbi nuk është në gjendje ta kuptojë një gjë: që Perëndimi është më i interesuar për të pamundësuar krijimin e shtetit musliman në Bosnjë dhe Hercegovinë sesa për realizimin e planit për krijimin e Serbisë së Madhe.”⁶³

⁶¹ Po aty.

⁶² Intervistë me Tanaskoviqin, *Vojška*, op. cit., 23 shtator 1993, faqe 9.

⁶³ Intervistë e Momira Djokoviqit me Radovan Stojanoviqit, *Povratak vrednostima Srbije* [Kthimi i vlerave të Serbisë], *Spona*, 10 qershor 1993, faqe 15.

Nga analiza deri te avokatura - arsyetimi i gjenocidit

Kurrë nuk është shënuar që orientalistët serbë të kenë kritikuar spastrimin etnik kundër muslimanëve, madje as në terminet gjenerale, e veçanërisht nuk i kanë dënuar aspektet specifike të procesit të tillë, si për shembull, kampet e përqëndrimit. Përkundrazi, qëllimi i tyre kryesor ishte mohimi i vetë faktit që është duke ndodhur gjenocidi. Kjo merrte forma të ndryshme; qoftë ajo heshjta, negacioni i hapur të çfarëdo vepre jonjerëzore, duke përfshirë edhe ngarkimin e përgjegjësisë për të gjitha krimet mbi muslimanët dhe kështu duke e ndërruar rolin e viktimës me kryesin e veprës, ose madje ofrimi i arsyetimit implicit për të gjitha që i ka goditur muslimanët. Orientalistët serbë vazhduan ta ofrojnë ekspertizën e vet mbi sulmin ndaj muslimanëve në planin intelektual dhe përkrahjen e politikës në pushtet, njësoj siç e bënë këtë më herët në fazën parapërgatitëse.

Ndërkaq, tani, prapa argumenteve të tyre, qëndronin masat e rrepta të cilat me të vërtetë zbatoheshin kundër muslimanëve dhe si të tilla e siguronin sqarimin shkencor dhe arsyetimin për krime të luftës, në vend të aromës abstrakte akademike të cilën e kishin më herët.

Libri i Nedeljkoviqit, për shembull, e arsyeton dëbimin e muslimanëve nga Serbia në shekullin nëntëmbëdhjetë (XIX), si mënyrë e çlirimit nga tradhtarët dhe me

eufemizëm përfundon në fund të fundit, sot ai proces është harruar në tërësi, si “bora e shkrirë që moti”. Më tutje, autori, duke u përpjekur që ta arsyetojë atë proces, pohon që “sikurse çdo shtresë përcjellëse rreth okupatorit; prej tyre, u zhdukën me kohën edhe ata banorë të cilët pozitën dhe pasurinë e vet e krijojnë mbi eksploatin dhe kinse plaçkitjen e popullatës së nënshtruar.”⁶⁴ Nga ana e vet, Jevtiqi është përpjekur që akuzat për krimet të luftës të kryera nga ana e serbëve t’i shtrembërojë duke e drejtuar ‘non sequitur’ që pikërisht vendet islamike janë kundërvajtes të të drejtave të njeriut.⁶⁵

Shkencëtarët e tjerë serbë, inspirimin për qëndrimin ndaj muslimanëve e kërkonin te Petër Njegoshi, klerik dhe sundues ortodoks, antimusliman i Malit të Zi nga shekulli XIX, shkrimet e të cilit lavdërojnë dhe arsyetojnë dëbimin e dhunshëm të muslimanëve në atë vend. Në tubimin shkencor, me rastin e festimit të ditëlindjes së Njegoshit, në vitin 1993, shkencëtarët serbë atë e lavdëronin si “poet i madh dhe filozof humanist.”

Njëri nga ata, Dragutin Vuković, duke u thirrë në siç e sheh ai, luftë e përhershme e interesit në mes “Përrëndimit dhe Lindjes, (në mes) kryqit dhe gjysmëhënës” ka përfunduar që “ne sot duhet t’i përmbahemi qëndrimeve të Njegoshit, sepse ato janë relevante dhe sepse koha nuk i ka vjetëruar... Analogjitë janë të qarta dhe aplikimi i vlerësimeve të Njegoshit në kohën tonë është i pashmangshëm.”⁶⁶

Me siguri, Jevtiqi ishte më ekstrem në negacionin e çfarëdo mundësie të kompromisit me muslimanët për

⁶⁴ M. Nedeljković, *Krst i polumesec* [Kryqi dhe Gjysmëhëna], op. cit., faqe 105.

⁶⁵ Miroљub Jevtić, *Samo goli interes* [Vetëm interes i zbrazët], *Evropske novosti*, 1 qershor 1993, faqe 2.

⁶⁶ Cituar në: *Da čovjek bude čovjek* [Që njeriu të jetë njeri], *Spona*, 7 tetor 1993, faqe 22.

shkak të esencës së vet religjionit të tyre. “Të gjithë njerëzit qëllimshëm duhet ta kenë të qartë” tregon ai, “që paqe me fundamentalistët islamik nuk ka dhe as nuk do të mund të ketë.” Në përgjithësi është i njohur fakti që islami nuk e pranon koekzistencën e muslimanëve me jomuslimanët në barazi.” Praktikisht, duke folur, duke e lexuar islamin monilit, e ka shtyer që ta propagandojë vazhdimin e zgjidhjes së dhunshme deri te përfundimi i tij logjik, sepse “shpresa për paqe me Alija Izetbegoviçin është vetëm iluzion.” “Prandaj, të gjitha negociatat me të janë vetëm humbje kohe dhe pezullim i qërimit të hesapeve, të cilat ai i imponon.”⁶⁷

⁶⁷ Jevtić, *Evropske novosti*, op. cit., 28 dhjetor 1993, faqe 4.

Konluzionet dhe implikacionet

Roli dhe përgjegjësia e orientalistëve

Natyrisht, është e pamundur të caktohet se në çfarë mase orientalistët serbë ishin të sinqertë në bindjet e tyre, përkatësisht në çfarë mase ishin të udhëhequr me motivacione të tjera: patriotizmin, përfitimin material apo dëshirën për popullaritet. Pa i pasur parasysh qëllimet e tyre, është për t'u habitur se në çfarë mase qëndron njëanshmëria e këtyre pseudoshkencëtarëve, jo vetëm e hapët, por në ndonjë moment anakronike, e rreptë dhe raciste dhe sikur i mungon madje imagjinimi i subtilitetit të orientalistëve të mëhershëm evropianë. Siç vëren Saidi, ky lloj i orientalizmit nuk është praktikim objektiv i punimit shkencor dhe më pak ndërrimi me popullatën, e cila hulumtohet, por më me dëshirë dominimi i pakompromis i udhëhequr me motivacione politike. Siç thotë ai: "Kjo tani, jam duke pohuar, nuk është as shkencë, as dituri e as mirëkuptim, kjo është të shprehurit e forcës dhe vërtetimi i autoritetit absolut. Kjo përbëhet nga racizmi dhe për publikun e përgatitur më parë është bërë e pranuar në mënyrë komparative që t'i dëgjojë të vërtetat e tij muskuloze."⁶⁸

⁶⁸ Edward W. Said, *Orientalism reconsidered* [Përsëri mbi Orientalizmin], *Race and Class*, dimër 1985, faqe 8.

Me të vërtetë, orientalistët përbëjnë vetëm një grup në krahasim me faktorët e tjerë në skenën kulturore dhe politike serbe dhe ata janë vetëm një pjesë e përpjekjes së gjerë, e cila i përfshin masat e gjera të klasës politike serbe, e jo vetëm disa vagabondë të zakonshëm të izoluar. Kjo përpjekje i përfshin figurat udhëheqëse të politikës serbe, intelektualët, gazetarët dhe kishën ortodokse serbe. Ndërkaq, përkundër numrit të tyre të paktë, orientalistët serbë zënë një vend të rëndësishëm në procesin politik, sepse, si profesionalist, atë që ata mund të ofrojnë është njohja shkencore e islamit. Me keqpërdorimin e shkencës dhe përzierjes së saj me retorikën politike, ata e kanë definuar islamin dhe bashkësinë muslimane lokale në mënyrë që kanë kontribuar dukshëm në intensifikimin e armiqësisë ndaj muslimanëve dhe në anën tjetër gjenocidin e kanë bërë zgjidhje të pranueshme, për atë që kanë ndihmuar që ta bindin publikun serbë “kërcënim musliman”.

Realisht, në këtë rast, ndikimi i orientalistëve serbë mbi politikën nuk mund t’u lihet publikimeve të tyre shkencore të cilat me siguri kanë pasur rreth të kufizuar lexuesish. Para së gjithash, këta ishin eksponimi i gjerë i medias që e gëzonin në Serbi, konsultimi i tyre direkt me nëpunësit e pushtetit dhe pjesëmarrja e tyre në kampanjat propaganduese zyrtare jashtë vendit, të cilat ua mundësonin të lajnë rol të rëndësishëm.

Deri te zgjedhjet e shumëfishta në nëntor të vitit 1990 në Bosnjë dhe Hercegovinë, kjo republikë ishte nën kontrollin e pushtetit të fortë komunist, çka e pamundësonte reagimin publik antiislam të orientalistëve serb. Si rezultat, duke filluar që nga tetëdhjetat, orientalistët serbë, në çdo pikëpamje me rëndësi në Serbi, kishin liri të plotë për ta paraqitur cilindo argument, pa pasur parasysh se sa i pabazë është ai, i nderë apo fyes, pa

u frikësuar nga dënimi efektiv politik. Është fakt që asnjë institucion i rëndësishëm serb, siç është kisha ortodokse serbe apo partitë opozitare, nuk kanë marrë qëndrim kritik ndaj sulmeve antiislamike, por, gjithsesi, ua kanë mundësuar veprimin orientalistëve serbë për përhapjen e mesazhit të urrejtjes. Në të vërtetë, kontributi i orientalistëve e plotësonte dhe e forconte rastin, të cilin e kanë vënë në veprim segmentet e tjera të klasës politike serbe, të cilët shpesh mbështeteshin mbi argumentet e tyre, qofshin ato fetare apo gjeostrategjike, varësisht nga rasti.

Eksperienca nga Serbia, përgjithësisht mund të ilustron se ku do të ishte ndikimi më i madh i orientalistëve. Në të shumtën e rasteve të zhvillimit të masave politike, ndikimi i orientalistëve nuk duhet të jetë në përcaktimin real të politikës, sepse kjo është domeni i atyre që sjellin vendime politike. Masat politike zakonisht formohen dhe implemetohen si përgjigje e interesave konkrete politike. Ndërkaq, ajo ku orientalistët luajnë rol të rëndësishëm është shtimi i efikasitetit të një partie politike, duke e bërë atë të pranueshme brenda dhe jashtë shtetit, përmes sigurimit, arsyetimit dhe respektabilitetit pompoz. Sidoqoftë, orientalistët kanë ndikim të caktuar në sajë të diturisë së tyre profesionale dhe shqyrtimeve të cilët ua mundësojnë që të tregojnë mbi lëshimet e politikës së caktuar dhe sugjerojnë alternativa. Si rezultat, ata janë në gjendje të modifikojnë, madje të ofrojnë ndërrimin e politikës kur janë të disponuar për artikullimin e argumenteve dhe për ndërprerjen e përkrahjes së vet atyre që konsiderojnë që janë duke udhëhequr me principe të gabuara.

Në rastin e Serbisë, është më se e vërtetë që spastrimi etnik do të kishte ndodhur edhe pa përkrahjen e orientalistëve. Ndërkaq, opozita e vendosur e këtij procesi nga ana e këtyre shkencëtarëve mund t'ua merrte një pjesë të konsiderueshme të legjitimitetit aktorëve të krimit.

Përkundrazi, orientalistët u bënë parti aktive e spastrimit etnik. Në vend të shfrytëzimit të ekspertizës së tyre të njohur në kundërshtimin e procesit të viktimizimit, ata autorëve të gjenocidit ua kanë vënë në dispozicion kredibilitetin e tyre të jashtëzakonshëm, që ta ndanin, ta izolonin dhe ta dënonin bashkësinë muslimane dhe veprimin antimusliman e kanë bërë intelektualisht të pranueshëm. Kështu e kanë fuqizuar kredibilitetin e udhëheqësve të ideologjisë nacionaliste dhe bindjen që ajo ka për ta përfituar përkrahjen e publikut serb.

Në sajë të asaj që janë duke krijuar ekspertë për materien përkatëse, ajo çfarë kanë ofruar orientalistët serbë ishte armaturë e kuqe intelektuale për ideologjinë nacionaliste serbe, të krijuar në segmentin e aplikimit mbi muslimanët. Siç thekson sociologu Leo Kuper, për realizimin e gjenocidit, zhvillimi i ideologjisë është veçanërisht i rëndësishëm, në atë masë sa janë të nevojshëm udhëheqësi dhe arsyetimi:

“Të paktën, kur veprojnë kolektivisht, atyre (autorëve të gjenocidit) u nevojitet ideologjia për ta legjitimuar sjelljen e vet, sepse pa këtë ata vetvetën dhe njëri tjetrin do të detyroheshin ta shihnin ashtu siç me të vërtetë janë: hajna të zakonshëm dhe vrasës.”⁶⁹ Duke i siguruar bazat intelektuale të kampanjës kundër islamit, orientalistët serbë i kanë kristalizuar dhe fuqizuar stereotipet e gjeneralizuara dhe e kanë siguruar racionalizmin për të gjitha masat, të cilat pushteti serb do të mund t’i ndërmerre kundër muslimanëve, duke u përpjekur t’i realizonte qëllimet e veta politike. Kështu, orientalistët ndihmuan që gjenocidi të bëhet realitet.

⁶⁹ Leo Kuper, *Genocide: its political use in the twentieth century* [Gjenocidi: Shfrytëzimi i tij në qëllimet politike në shekullin njëzet], *Yale University Press*, New Haven 1981, p. 84.

Gjasat për ardhmëri

Bile, edhe nëse më në fund gjendet zgjidhje politike në Bosnjë dhe Hercegovinë, dëmi, gjithsesi, tani është shkaktuar. Por edhe nëse muslimanët do të mbroheshin atje, ata në Jugosllavinë e cunuar (Serbinë dhe Malin e Zi) do të mbesin të jetojnë në rrezik, por është më se e vërtetë se serbët kanë për ta rifilluar spastrimit etnik me përmasa masovike.

Rekomanduesit e Serbisë së Madhe e shprehin indisponimin e vet të shkaktuar me faktin që pakicat e përbëjnë pjesën e konsiderueshme të popullatës në Jugosllavinë e cunuar dhe dukshëm do të dëshronin që të liroheshin nga ajo. Kjo veçanërisht vlen për numrin e madh të muslimanëve që janë duke jetuar në Serbi dhe Mal të Zi: gati dy milionë Shqiptarë, të cilët janë duke jetuar në Kosovë (nëntëdhjetë për qind e të cilëve janë muslimanë), nëpër pjesët e Malit të Zi, muslimanët boshnjakë të Sanxhakut dhe Romët muslimanë të shpërndarë anembanë Jugosllavisë së cunuar.

Edhe pse këto territore janë pushtuar gjatë luftërave Ballkanike të viteve 1912-1913, edhe pse popullata e tyre që nga ajo kohë është nën presion të shpërnguljes, dhuna është intensifikuar kaheerë. Ekzistojnë shumë tregues që procesi i njëjtë i definimit dhe separatizimi i Shqiptarëve dhe muslimanëve të tjerë të mbetur në Jugosllavinë e cunuar, me Islamin si komponentë kyqje e “llojllojshmërisë” së tyre, përsëri – pas pushimit të shkurtër, kur fokusi serb ishte përqëndruar në Kroaci dhe Bosnjë dhe Hercegovinë – përfiton në forcë, politikisht e edhe intelektualisht. Është më se e vërtetë që këto argumente shërbejnë si përgatitje arsyetimi për sulm të ngjashëm me atë në Bosnjë dhe Hercegovinë.

Deri tani, ky proces në Sanxhak dhe në Kosovë kryesisht ka pasur formën e “spastrimit të heshtur etnik”, strategjisë e cila bazohet mbi të jetuarit ekstremisht të vështirë për muslimanët e Sanxhakut dhe Shqiptarët, me shpresë të dukshme që ata do të jenë të detyruar për të shkuar.

Kjo merr formën e rrahjes dhe burgosjes nga ana e policisë, pastaj maltretime nga ana e pushtetit dhe grupeve militante.

Në Kosovë, njerëzit pushohen nga puna, duke i përfshirë shumicën profesionalistë, suprimohet sistemi i mbrojtjes shëndetësore, mbyllen organizatat kulturore lokale dhe demontohet sistemi arsimor në gjuhën shqipe.

Është për të pritur që orientalistët serbë kanë për t'u kyqur në kampanjën antiislamike e cila udhëheqet në Serbi. Ata, tani janë duke ndihmuar përgatitjen e rastit të ngjashëm me atë në Bosnjë dhe Hercegovinë, e që do të mund të ishte si arsyetim për marrjen e masave më të rrepta mbi territoret e tjera. Për shembull, Jevtiqi pohon “ç’është veçanërisht me rëndësi” që të gjitha anketat tregojnë që Shqiptarët jugosllaven (term përbuzës serb për shqiptarët edhe pse rrjedh nga burimi autentik i etnicitetit për Shqiptarët – Scipetar – bir i shqiponjës) janë më të lidhur me Islamit sesa serbët e turqizuar (muslimanët Boshnjak). Prandaj, rrënjët e ‘revolucionit Islamik’ japin filiza edhe në Kosmet”.⁷⁰ Ai, gjithashtu, ishte kritik ndaj shqetësimit ndërkombëtar për burgosjen e liderëve muslimanë (apo siç i quan ai “ekstremistëve”) në vitin 1994 në Sanxhak dhe thërret pushtetmbajtësit serbë që përkundër përgjigjeve, të reagojnë ashpër në përzierje nga jashtë në diç që ai rreptësisht e konsideron si çështje

⁷⁰ Shkurtesë për emrin e përbashkët të Kosovës dhe Metohisë, që deri në vitin 1974 ka qenë emërtim serb për krahinën e fituar në vitin 1913 të ndarë në dy pjesë, Kosovë - pjesa serbe dhe Metohi (Dukagjini) – pjesa e Malit të Zi. Mirosljub Jevtić, *Evropske novosti*, op. cit., 22 dhjetor 1993, faqe 2.

shtëpiake. Në të kundërtën, ai paralajmëron, përzjerja ndërkombëtare në instancën e ardhme do të jetë e drejtuar madje edhe mbi Beogradin në mbrojtjen e popullatës së tij muslimane: “Publiku jonë... nuk është mjaft i shkathët ndaj paralajmërimeve që tani është në radhë Beogradi, sepse një kohë të gjatë në botë ky kryeqytet i RFJ-së prezentohet si qytet musliman në të cilin përkatësit e kësaj feje janë të rrezikuar.”⁷¹

Nëse orientalistët serbë, sikur që shihet, vazhdojnë me përkrahjen e vet shkencore për dëbimin e mëtutjeshëm të muslimanëve jugosllavë, kjo vetëm do t’ua shtojë barrën e tyre edhe ashtu të palakmuar të përgjegjësive për njërën ndër kaptinat më të dhëmbshme evropiane të këtij shekulli.*

⁷¹ Mirosljub Jevtić, *Zaštitnici Ugjanina* [Mbrojtësit e Uglaninit], *Evropske novosti*, 9 mars 1994, faqe 2.

* Studimi i dr. Norman Cigarit, *Role of serbian orientalis in justification of genocida against muslims of the Balkan* [Roli i orientalistëve serbë në justifikimin e gjenocidit kundër muslimanëve të Ballkanit], për herë të parë është publikuar në revistën *Islamic quarterly: Review of islamic cultura*, nga Londra, nën titullin: *Serbia's orientalis and islam: Making Genocida intelektualy respectable* [Orientalistët serbë dhe islami – përkrahja intelektuale e gjenocidit], vëllimi XXXVIII, (numër 3 për tremujorin e tretë), 1994, faqe 147-170

Dr. Norman Cigar

THE ROLE OF SERBIAN ORIENTALISTS IN
JUSTIFICATION OF GENOCIDE AGAINST
MUSLIMS OF THE BALKANS

Introduction

The Muslim community of the former Yugoslav republic of Bosnia-Herzegovina has been the victim of what can be termed, by any accepted legal and moral measure, genocide. At the heart of this tragedy was a Serbian nationalist ideology heavily influenced by Orientalism taken in a broad sense and write large, a stark embodiment of the process marked a Manichean division into “them” and “us” as studied by Edward Said in his pioneer work on this phenomenon¹. To be sure, a linkage between scholarship and government is not new, as Orientalists have been used at various times and places to explain and support state policy toward Muslims². However, seldom in modern times has Orientalism had such a direct relationship to policy as it has to that of “ethnic cleansing,” as the process of genocide in Bosnia-Herzegovina has been commonly called.

¹ Edward W. Said, *Orientalism*, New York: Vintage, 1979

² See, for example, Stuart Schaar, *Orientalism at the service of imperialism*, *Race & Class*, summer 1979, p. 67.

Serbian Orientalists Providing the Scholarly Reassurance

Serbia's Orientalists ordinarily would not draw more than passing attention. Their scholarship is unremarkable and their numbers and production are small. What has made them significant, however, has been their linkage to policy toward Bosnia-Herzegovina's Muslims. They have been at the forefront of the anti-Islamic movement since the 1980s, and they have contributed significantly to genocide against the Muslims by making this process intellectually respectable among all strata of the Serbian community. The focus of this study is on Bosnia-Herzegovina because of the scale of victimization that has occurred there, although the conclusions also apply to other areas of former Yugoslavia with large Muslim populations such as Kosovo, the Sandžak, and Serbia itself.

The Serbian Orientalists' recent writings and public statements have virtually always been linked intimately to a political context and objectives. The fact that their intent in mounting an intellectual attack on Islam and the Muslims was to provide the scholarly support for an emerging nationalist ideology was usually transparent. That these scholars were asked so frequently by the Belgrade and Bosnian Serb authorities and government controlled media to explain and justify to the public the official state policy toward the Muslims, moreover, is a clear indication of the government's perception of the utility of such expert support, and of the expectation that such cooperation would be readily forthcoming.

In Serbian academic circles, there is not perhaps always a clear-cut distinction of who is an "Orientalist", as many scholars in the humanities and social sciences deal

extensively with Islam when writing on most historical and political topics, given Islam's unavoidable connection with Serbian affairs for the last six centuries. Although the focus here is not on this broader network of scholars, strictly speaking not full-time Islamic experts, they are also influential on Islamic policy in their own right and contributed to the shaping of intellectual and public opinion as the salience of the Islamic issue increased. They too approached their subject with a hostile attitude little different from that of the professional Orientalists who bear a special responsibility, for it can be argued that they of all people in Serbia should have known best what effect their interpretation of Islam would have.

Orientalism and nationalism: developing the symbiosis

Nationalism and Scholarship in Serbia

The Serbian Orientalists' politicization and public role grew in tandem with the rise of the Serbian nationalist movement in the 1980s/ if there was a defining moment and a traceable catalyst to the subsequent series of events in the former Yugoslavia, it was the Serbian Memorandum released in 1986 by the Serbian Academy of Arts and Sciences. Drafted by Serbia's leading intellectuals, who envisioned a greater role for themselves in society and politics. The Memorandum crystallized the revival of earlier Serbian nationalist goals, of which the formation of a Greater Serbia was the driving paradigm. The Memorandum, however, also set the stage for the outbreak of violence since its implementation involved territorial expansion and ethnic exclusivity. This was bound to threaten the fundamental security and even existence of Yugoslavia's other communities. Unless the latter accepted the Memorandum's far reaching implications passively an unlikely scenario it could only be put into effect through the use of force.

Thanks to Slobodan Milosevic, Serbia's rising Communist strongman, the ruling Communists forged a marriage of convenience with Serbia's non-Communist

nationalists and with the Serbian Orthodox Church – the Red Brown Black symbiosis – which provided the initial impetus and structure for Serbian nationalists into the political mainstream, but who also provided the machinery in the form of a political organization, media and financial assets, and the military muscle that transformed inchoate sentiments into a concrete state program which could be implemented on the ground.

The Anti-Islamic Drift of Nationalism

By the late 1980s, the Serbian government, the nationalists, the popular media, and the Orthodox Church had all become openly hostile to Islam, and incidents of anti-Muslim harassment had increased dramatically. Instead of reproofing such trends, Serbia's Orientalists sought to buttress and justify them, and themselves often offered further incitement.

To be sure, Serbia's academics have also targeted other communities including the Croats, Albanians, Gypsies, Slovenes, and Macedonians in recent years with their negative campaigns based on stereotyped portrayals accompanied by recommendations for decisive measures. Although the Muslims have not been unique in that respect, as a community the latter have probably been especially vulnerable to such intellectual attacks because of specific geo-political considerations such as their location, which obstructed the establishment of a Greater Serbia. This also increased the likelihood that they would become the target of a sustained physical assault aimed at disposing of them.

Largely, the negative portrayal of any specific community was driven by Serbia's political elite in response to concrete political goals which the Muslims, and other non-Serbs, hindered by their very presence. The specific political focus at any particular time varied, however, and the Serbian Orientalists dovetailed their activity to the specific need of the moment. In the 1980s, the most salient issue for Serbia was that of the autonomous province of Kosovo, most of whose population consists of Muslim Albanians, and many of the Orientalists' earlier writings were focused on Islam with specific reference to Kosovo. Later, as the political emphasis shifted, the Islamic factor in Bosnia-Herzegovina gained rapidly in importance, eliciting a parallel refocusing on the part of Serbia's Orientalists.

Paving the way for genocide

The Risk of Fanning Fear and Hostility

Instead of promoting an atmosphere for coexistence and peaceful solutions, Serbian Orientalists played a significant part in fueling and whipping up fear and hatred among their fellow Serbs. Well before the actual break-up of Yugoslavia, these scholars had begun to shape a stereotypical image of Muslims as alien, inferior, and threatening, and helped to create a condition of virtual paranoia among the Serbs, while advocating a harsh policy to deal with the Islamic community. It was during the preparatory phase that the anti-Islamic environment was created, which facilitated the subsequent slide into genocide after open conflict erupted in Bosnia-Herzegovina in April 1992.

Fanning hostility toward the Muslims was particularly irresponsible given the bitter lesson of World War II, in which hundreds of thousands of victims perished in communal strife. The Muslims had already been the victims once of ethnic cleansing at the hands of the Serbian Chetnik nationalist movement in their quest to create a Greater Serbia³. A revived anti-Islamic campaign in

³ An important characteristic of the Serbian chauvinist plan "Great Serbia", which was defined in 1844, and the establishment of its hegemony in the

support of the same political goals as had driven Serbian policy during World War II was bound to risk sharking the same fate again for the Muslim community.

Balkans, was its implementation by stages.

Shortly before World War II, the ideological advocates of the Movement were the General Staff and the Serbian Culture Club. An integral Yugoslav ship was considered a failure of Alexander's, and they preferred gathering of Serbian countries into a state unity. Once this unity becomes homogenous, it will become undisputed hegemony in Yugoslavia, thus allowing for the Serbian hegemony in the Balkans. This was the basis for making the country fascist and joining Germany, which resulted in the accession of Yugoslavia to the Tripartite Pact on March 25, 1941, while the World War II was considered an opportunity for the fulfillment of this plan.

By organizing an uprising on March 27, 1941, the British Intelligence spoiled these plans and divided the Movement in at least two fractions. After the country's capitulation, one of them sided with the German aggressor and took over the collaborationist power. A pre-war *civilian Chetnik organization* led by Kosta Pecanac was a part of this ruling power. The other Chetnik organization chose to steer a middle course between the aggressor and the Great Britain. Its core consisted of a group of officers that escaped the captivity and gathered on Ravna Gora. The head of this organization was an intelligence colonel Draža Mihailović and they proclaimed themselves "*Military Chetniks*". Initiation of the uprising of the National Liberation Movement and its acceptance of cooperation with this group gave them the image of rebels, and brought them considerable strength. However, their aim was not to enter conflicts with the aggressor but to prepare forces for "*the decisive moment*" in which "*Great Serbia*" will be "*marked*" and then "*purified of all non-Serb elements*". So, the break up with the national Liberation Movement and the cooperation with the aggressor was imminent.

Operational fulfillment of the above mentioned goals has been presented in two basic documents: Reconstruction of Stevan Miljević's Project of June 30 "*Homogenized Serbia*" and Draža Mihailović's *Instructions December 20, 1941* (printed in *Collection of documents and information on the national liberation war of the Yugoslavia peoples*, volume XIV, book 1, pages 1 – 10 and 93 – 103), while commitment of genocide has been documented in thousands of original documents of various provenances. The most significant ones are contained in 4,333 pages of the XIV volume from the mentioned COLLECTION, published by the Institute of Military History, Belgrade 1981 – 1985. During the 4 years, the Chetniks have killed at least one hundred thousand persons of non-Serbian population in the fulfillment of their goals, but they have also killed some of their compatriots as well. Final chetnik's joining with the aggressor and the victory of the National Liberation Movement disabled more complete execution of the Plan, to a higher extent.

Diversity as an Evil: Setting the Ethno-cultural Boundaries

One of the Serbian Orientalists' key accomplishments was that of differentiating and isolating the Muslim community by setting and emphasizing cultural markers which focused on Islam and the Muslims as exotic – in a negative way – and blatantly, and automatically, inferior and even abnormal. To make condemning the Muslims easier, rather than describing and analyzing, Serbian Orientalists – very much as in the process which is at the heart of Said's Orientalism – created a straw-man Islam and Muslim stereotype which could be shaped so as to isolate and attack the Muslims. At the same time, the Orientalists could also use their audience. As part of this procedure, Serbian Orientalists consistently misinterpreted and intentionally distorted Islam and the Muslim community's condition and objectives. What emerged was a stark dichotomy between the Serbs and the Muslims, with the latter charged with all the negative characteristics imaginable, described as "alien", and relegated to a position of cultural and moral inferiority. In fact, the Yugoslav Army journal asked Professor Darko Tanasković – an Islamic studies expert at Belgrade University, whom the state controlled Belgrade daily *Politika* has called "our leading Islamic scholar" – specifically to analyze for its readers the differences between "them" and us, the Muslims and Christians.⁴

⁴ Interview with Darko Tanasković by Alksandar Tomić, *Evropa neće izbeći demografski džihad* [Europe will Not Avoid the Demographic Jihad], *Vojaska* (*Vojaska* is an official publication of the Yugoslav Army) (Belgrade), 23 September 1993, p. 8.

Muslims as Aliens.

In many ways, the treatment, which Islam and the Muslims have received at the hands of Serbia's Orientalists, conforms very much too that common to traditional Orientalists. As one scholar has taxed it, the thrust is to create "the mirror image of the paradigmatic Occident, and thus a repository of negativity, both as abstract negativity and as particular negatives with respect to things Occidental".⁵ In other words, for Serbian Orientalists, Islam seems little more than the clear cut polar negative backward, alien, immoral, and aggressive in apposition to everything positive found in Serbian culture. The negative portrayal of the Muslims that had begun in the 1980s was degraded even further once actual fighting erupted in 1992.

A key strand of the Orientalists' campaign focused on the idea that Muslims belonged to an exotic and alien religion and culture and that, as a corollary, they would never have a place in Europe. The Muslims thus allegedly had less legitimacy somehow to live in Bosnia-Herzegovina than who are native there, while it is the Serbs who are the newcomers.

In the late 1980s, for example, one Serbian Orientalist, Aleksandar Popović, although teaching in Paris, wrote a pamphlet published in Belgrade to inform the "educated public" about Islam. He saw this as a difficult task because, as he claimed, Islam is "a totalitarian system, one whose totalitarianism far exceeds that which a well-intentioned and uninformed Western mind could

⁵ Aziz Al-Azmeh, *The articulation of orientalism*, Arab Studies Quarterly, fall 1991, p. 386-7.

comprehend or imagine”.⁶ Tanasković, in a similar vein, took an active part in the debate that arose over dietary regulations for Muslim personnel serving in the Yugoslav Army. During the Communist period, eating pork in the Yugoslav National Army was often used as an informal “loyalty test” for Muslims often had little choice but to either eat pork or go hungry while doing their military service. When the issue came to the fore in the late 1980s, Tanasković, as well as other Orientalists, took the opportunity to portray the Muslims as an aberrant element in society by ridiculing the accommodation of separate food requirements for Muslims. He even claimed that if a Muslim refused to eat pork and went hungry this would fuel political separatism and disrupt a military unit, for the Serb personnel in the unit would “recoil” from serving together with such unsociable companions.⁷ More generally, he was concerned with rejecting what he saw as the attempt by the Muslims in Bosnia-Herzegovina to claim they too were an old European people, calling it “naturally, a notorious absurdity.”⁸

Another Serbian scholar, Nada Todorov, purported to see the Muslims in Bosnia-Herzegovina as motivated by their “Islamic way of life”, which has nothing in common with European civilization.⁹ At the root of the problem according to Miroljub Jevtić, a political scientist and specialist on Islam at Belgrade University, are the alien nature and religious basis of “Arab cultural imperialism”

⁶ Aleksandar Popović, *Jugoslovenski Muslimani* [Yugoslav Muslims], Akvarius, Belgrade 1990, p. 5.

⁷ Darko Tanasković, *Između Kur'ana i kašana* [Between the Qur'an and the Pot], *NIN*, 25 June 1989, p. 23.

⁸ Interview with Tanasković, *Vojska*, op. cit., 23 September 1993, p. 10.

⁹ Interview with Nada Todorov by Colonel Nikola Ostojić, *Genocidne poruke iz '1001 noći'* [The Genocidal Messages from “The Thousand and One Nights”], *Vojska*, 8 April 1993, p. 20.

which determine the local Muslims' worldview, and the fact that the Arabs today allegedly "have succeeded in imposing their culture as a universal value created by God, in which mankind has no say".¹⁰ For Jevtić, this presents an irresolvable difficulty, for:

"You can fight against America's cultural imperialism, since it is created by people – the Americans – who are at the moment richer, but who are, nevertheless, only people like you. On the contrary, in Islam, if you want to defend yourself against God, you can only do so using Arabic. It is not the Arabs who have commanded that. It is God who said it! He accepts only prayers recited in Arabic."¹¹

For Jevtić in fact, nationalism and other concepts, which he views as uniquely Western and Islam, are mutually exclusive. Thus, he accused Albanian nationalism in Kosovo of being only a front for Islamic fundamentalism, for the Albanians are "false Europeans, [who] are really Muslims."¹²

Islam as a Remnant of the Past.

Not only was Islam alien, but it was also portrayed as backward. Much as European Orientalists of an earlier

¹⁰ Miroљjub Jevtić, *Rezervisti Alahove vojske* [The Reservists of Allah's Army], Duga (Belgrade), 9-22 December 1989, p. 22. Duga favors hard line Serbian nationalist views.

¹¹ Jevtić, Duga, op. cit., 9-22 December 1989, p. 22.

¹² Miroљjub Jevtić, *Lakrdija za Evropu* [A Farce for Europe] *Evropske Novosti* (Frankfurt, Germany), 22 December 1993, p. 2. *Evropske Novosti* is the European edition of the Belgrade daily *Večernje Novosti*, published in Germany to bypass the international sanctions on Serbia.

colonial era had done, their Serbian counterparts taxed Islam with being retrograde and the root cause of a threat to “modern civilization”, both in general terms and, specifically, to Serbia. Any accusation that could serve to denigrate Islam and isolate the Muslims was fair game. Todorov, for example, claimed, “In Islamic teaching, no woman has a soul, but instead serves only to satisfy a man’s needs and to serve him.”¹³ Typically, Tanasković alleged that the domestic Muslim leadership was surreptitiously inducing their followers to revert to an earlier, and assumedly inferior, consciousness, particularly one with increased ties to their co-religionists abroad. Alternatively, as he asked rhetorically:

“The question arises unavoidably whether these representatives of the Muslim nation, even if chosen democratically, really have the right and the authority today. On the threshold of the twenty-first century to tacitly return those who have elected them away from the indisputably chosen status of a unique, nation to a position of Muslim converts (*poturica*) from ages past in the eyes of the rest of the Yugoslavia.”

He summed up his indictment with a well-worn criticism of converts to Islam, even of those ancestors might have converted centuries earlier: “A convert to Islam, it is well-known, is worse than a Turk [a non-local Muslim].”¹⁴

Jevtić was perhaps the most active proponent of such ideas. Typically, he claimed that “Islamic fundamentalists”, a label he applied freely to any Muslim, are little more than a reflection of “the darkness of the past” who understand “slavery and equality not the way a civilized

¹³ Interview with Todorov, *Vojska*, op. cit., 8 April 1993, p. 21.

¹⁴ Darko Tanasković, *Turci brane Sarajevo* [The Turks Are Defending Sarajevo], *Epoha*, (Belgrade), 7 January 1992, p. 21. *Epoha* is published by Serbia’s ruling Socialist Party of Serbia.

person does but rather the way their God understands it". Supposedly, Islam mandates the banning of tourism, sports, and going to cafes where alcohol is served, thus inevitably leading to xenophobia and to "one hundred percent segregation". "If you cannot eat, drink, be buried in the same cemetery or marry a neighbor of another faith, what then can you do?" he asked rhetorically.¹⁵ Jevtić further placed Muslims beyond the pale of coexistence, painting Islam as alien to "all mercy and non-violence toward those who have a different way of thinking from the Islamic doctrine in force"¹⁶.

The Orientalists also alleged Islamic hatred for everything that was not Islamic. For Todorov, this was especially true of hatred for Serbia, as "Islam has disdained for other religions and especially for Orthodox [Christianity]"¹⁷. Tanasković likewise concluded that "many [in Serbia] still view [Islam] as foreign, and also as hostile"¹⁸.

Islam and Violence.

In particular, Islam was portrayed as inherently violent. Jevtić, for example, claimed that Alija Izetbegović "does not want peace and could not accept it, since if he did, that would mean denying his membership in Islam"¹⁹.

¹⁵ Jevtić, Duga, op. cit., 9-22 December 1989, p. 21

¹⁶ Miroljub Jevtić, *Oproštaj bez milosti* [Parting without Mercy], *Evropske Novosti*, 7 July 1993, p.2.

¹⁷ Interview with Todorov, *Vojska*, op. cit., 8 April 1993, p. 21.

¹⁸ Darko Tanasković, *Nacija i vera, između 'm' i 'M'* [The Nation and Religion, between a Small and Capital 'M'], *NIN* (Belgrade), 24 September 1989, p. 25. At the time, *NIN* reflected the Milošević government's views.

¹⁹ Miroljub Jevtić, *Nema mira u Bosni*, [There Is No Peace in Bosnia], *Evropske Novosti*, 28 December 1993, p. 4.

To justify current Serb policies in Bosnia-Herzegovina, a static view of Islam was stressed. For example, when Montenegro's Minister for Religion expressed the opinion that monotheistic religions, including Islam, have as their basis nonviolence, magnanimous forgiveness, compassion, and humaneness, Jevtić was quick to correct him, arguing that such qualities most definitely did not apply to Islam, based on his own reading of the Qur'an.²⁰ Likewise, to explain this alleged propensity for violence, Tanasković also blamed "The tone of the Qur'an", for it is "openly authoritarian, uncompromising, and menacing."²¹

Jevtić's interpretation of why the Muslims were supposedly so ready to kill others focused on their religious upbringing. Writing in the press in late 1993, he explained:

"Islam clearly prescribes that its faithful must bring a victim to Allah. That animal victim is a ram, which is slaughtered ritually, so that its blood gushes out all over. If the members of the Islamic civilization become used from their childhood to seeing how a lamb, which is, everyone's favorite animal is slaughtered, then it is clear that a person who partakes in the Islamic worldview becomes easily accustomed to the shedding of blood in a very brutal fashion. It is not a great step to go from killing animals to killing human beings."²²

For Todorov, whose analysis was carried in the military press, the traditional *One thousand and one nights* tales – which she posited that the Muslims all read in their childhood – deserve special blame for what she saw as the Muslims' violent behavior, since this book allegedly

²⁰ Jevtić, *Evropske Novosti*, op. cit., 7 July 1993, p. 2.

²¹ Jevtić, *Evropske Novosti*, op. cit., 7 July 1993, p. 2.

²² Interview with Tanasković, *Vojnska op. cit.*, 23 September 1993, p. 8.

provides “subliminal direction” to the Muslims to torture and kill Christians.

As Todorov explained, these stories “have an impact on children who grow up in areas which have a distinct Islamic influence.”

The effect of these stories supposedly can be demonstrated easily: “Since these stories are full of eroticism, it is certain that they [the Muslims] read them carefully during puberty, and that their effect on the personality of [the Muslims] is clearly evident. The messages remain unwoven either in consciousness or sub consciousness. In committing atrocities in Bosnia-Herzegovina, [the Muslims’] conscious, sub-conscious, and unconscious levels of personality have been at work.”²³

Muslims as Traitors.

Another strand of discourse focused on the alleged treachery of the Bosnian Muslims for having converted to Islam. Serbian Orientalists, as well as other nationalists, including the Serbian Orthodox Church hierarchy, have been prone to make sweeping statements as to the unacknowledged or unconscious Serbian ethnicity of the Muslims as well as of most of their other neighbors. Usually, Serbian Orientalists insisted that the Muslims were really Serbs who had abandoned their original faith. Typically, one scholar, Mile Nedeljković, devoted most of his monograph *Krst i polumesec* [The Cross and the Crescent] to arguing that Bosnia-Herzegovina had

²³ Interview with Todorov, *Vojska*, op. cit., 8 April 1993, p. 20.

always been Serbian and Orthodox, and that the Muslims were therefore merely apostate Serbs.²⁴

As is true of virtually all of Europe's peoples, today's Muslims in Bosnia are an amalgam of various ethnic origins. However, the overwhelming majority were drawn from the local Catholic and Bogumil Christian population who converted in phases over three centuries while retaining their original language. And, in no way are they a foreign community, notwithstanding the common Serbian practice of calling them by the pejorative term of "Turks" or "Turkicized". Despite the politically motivated claims by many Serbian nationalists that today's Muslims are of Serbian origin, there is little evidence of Serbs having converted to Islam in significant numbers as they settled in Bosnia-Herzegovina on the heels of the Ottoman conquest.²⁵

Paradoxically, the claim that the Muslims were wayward Serbs – its dubious scholarly basis aside – only served as additional ammunition for the anti-Islamic campaign. Jevtić, for example, stressed an interpretation of the Muslims of Bosnia-Herzegovina as traitors: "Those who accepted Islam accepted the conquerors de facto as their brothers and the crimes of the latter as their own. That means that their own hands are also covered with the blood of their own ancestors, the former Bosnian non-Muslim population." By converting to Islam, they

²⁴ Mile Nedeljković, *Krst i polunmesec* [The Cross and the Crescent], Politika, Belgrade 1993

²⁵ For a insightful overview of the Muslim community's history and ethnography, see Vatro Murvar, *Nation and Religion in Central Europe and the Western Balkans; The Muslims in Bosnia, Herzegovina and Sandžak: A Sociological Analysis*, Brookfield, Wisconsin: University of Wisconsin, 1989. Some Serbs in Serbia also converted to Islam over the centuries, but they were either killed, forced to abandon Islam, or fled to Bosnia and other parts of the Ottoman Empire when the Serbs "cleansed" the territory as part of establishing their state in the 19th century.

had destroyed Christian Bosnia and had “enabled the Ottomans to rule over Christian Bosnia for a long time.”²⁶

Anything that could be used to criticize the Muslims was fair game, even that accusation that by converting they had betrayed “Stjepan Tomasević, the last Catholic Bosnian king,” hardly someone for whom a Serbian nationalist would ordinarily show much concern. Ruining the renewed religious Islamic activity and piety in Bosnia-Herzegovina in the 1980s, Jevtić argued that “Not a single normal country would tolerate that a religious community actively publicize and popularize an occupier (the Ottomans) who covered this land in (mourning) black.”²⁷

Isolating the Muslims

Serbian Orientalists also sought to isolate the Muslims from their neighbors. They appeared to be especially irked by close links between the Croats and the Muslims and sought to sow discord instead. Jevtić, for example, condemned such good ties as a “marriage of convenience” and interpreted this as aimed specifically against Serbian interests. Moreover, he sought to warn Croatia that this was against Croatia’s own interests, for the Muslims’ birthrate would be so high that they would “devour Croatia”.²⁸ Good relations between the Catholic

²⁶ Miroljub Jevtić Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 December 1989, p. 22.

²⁷ Miroljub Jevtić, *Duga*, op.cit., 9-22 December 1989, p. 23.

²⁸ Interview with Miroljub Jevtić by Jasmina Babić, *Vera i politika* [Religion and Politics], *Stav* (Novi Sad, Vojvodina, Serbia), 1 May 1992, p. 37.

Church and Islam also an irritant and something which did not fit the Orientalists' taxonomy. Thus, when Kosovo's new Christian Democratic Party selected a Muslim as its noted disparagingly that "only in Kosmet [the Serbian name for Kosovo] could that happen!"²⁹

A Delegitimized Community

In a very real sense, Serbian Orientalists contributed to the deligitimization of the very existence of the Muslims as a community and, by dehumanizing them, also delegitimized Muslims as individual human beings.

The negative categorizing such as was common in the Orientalists' discourse can contribute to facilitating their killing as members of an undifferentiated collection of undesirables. As an expert on genocide, Herbert C. Kelman, notes perceptively:

"Sanctioned massacres become possible to the extent that we deprive fellow human beings of identity and community... Thus when a group of people is defined entirely in category is excluded from the human family, then the moral restraints against killing them are more readily overcome."³⁰

²⁹ Mirosljub Jevtić, *Evropske Novosti*, op. cit., 22 December 1993, p. 2.

³⁰ Letter Herbert C. Kelman, *Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizgers*, *The Journal of Social Issues*, vol. 29, no. 4, 1973, p. 49.

The muslims as an existential threat to everything

The Permanent Built-in Threat

A key element of the Serbian Orientalists' message has also been that the Muslims represent an imminent and lethal threat. As such these scholars sought to alert their countrymen of the potential danger by explaining and suggesting policies to counter the Muslims' alleged conspiracies. Well before the current upheaval, Jevtić was actively promoting the idea that Islam was "The most significant threat to Yugoslavia, even more significant than... Serbian-Croatian relations."³¹ Popović, in particular, believed his mission was to warn of the danger of increasing activity by the Muslims in Yugoslavia, as he highlighted such areas as the building of new mosques and religious schools, and accused the Muslims of spreading "vulgar deception... various rumors... and false reports" abroad about their condition.³²

Although Muslims allegedly were hostile to the West as a whole, their special target was supposedly Serbia. "It

³¹ Interview with Miroljub Jevtić by Slavoljub Kačarević, *Islam bez maske* [Islam without Its Mask], *Intervju* (Belgrade), 15 September 1989, p. 11. *Intervju* is an outspokenly nationalist periodical favorable to the Serbian government.

³² A. Popović, *Jugoslovenski Muslimani* [Yugoslav Muslims], op. cit., p. 51.

is well known”, according to Jevtić, “that Serbia, by means of its struggle, liberated our surprising that Serb phobia is highly developed among fundamentalist Muslims.”³³

Since clearly not all Muslims in Bosnia-Herzegovina are religiously observant (including many who have been members of the Communist Party), Serbian Orientalists have been forced to stretch their definition of “fundamentalism” to cover a wide area. By broadening the term, they could put any political activity whatsoever involving Muslims under this rubric. Jevtić, for example, spoke of “secular Islamic fundamentalism” and “Communist Islam” in order to encompass anyone and everyone who is in any way a Muslim as valid targets for censure.³⁴

During the pre-war period, Jevtić – probably with at least – some encouragement from Serbian official circles took to task the Communist authorities who then still ruled Bosnia-Herzegovina for allegedly not seeing this phenomenon as he did. In fact, he assessed that even non-observant Muslims were allegedly working unconsciously on behalf of a jihad, and rued that “What is saddest of all is that the proponents of such a policy most often are not formally believers, but rather very often high [Communist] government officials.”³⁵ Despite the fact that there was no proof that such a phenomenon existed outside of his writings, Jevtić nevertheless claimed that this “is the most dangerous type of fundamen-

³³ Mirosljub Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 December 1989, p. 23.

³⁴ Mirosljub Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 December 1989, p. 20 and 22.

³⁵ Interview with Jevtić, *Intervju*, op. cit., 15 September 1989, p. 12.

talism... since its Islamic essence is hidden and thus can easily penetrate the social scene.”³⁶

To a great extent, the very essence of Islam interpreted as an immutable, undifferentiated abstraction, in and of itself supposedly constituted a threat. It was claimed that hostility to Serbs, to western culture, and to Christianity were already pre-programmed by the Muslims’ culture, history, and religion. Often, the present was seen as an extrapolation of the past, based on the Serbian scholars’ tendentious reading of the Qur’an and a linear application of early Islamic history to today’s society. Their interpretation of the Qur’an, in particular, was often used as “proof” of Muslim aggressiveness and antipathy toward all non-Muslims.

For example, when Bosnia-Herzegovina’s Communist Party chairman, Nijaz Duraković, in 1989 highlighted and promoted what he saw as Bosnia’s tradition of tolerance and coexistence among different religions and cultures, Jevtić shot back: “What kind of tolerance can one talk about when Islam came with swords on whose points it carries the head of the last Bosnian king?” Claiming that the Ottoman heritage was not one of tolerance but of slavery; he asked: “Can one talk about religious tolerance in the Islamic – based – Ottoman Empire in any terms other than the way that a shepherd deals with his flock, which he [only] raises in order to have more meat later?”³⁷

According to Jevtić, Islam by its nature allegedly “excludes every other outlook on the world and seeks for itself a monopoly of the scene. That is why it is

³⁶ Miroljub Jevtić, ZAŠTO NIJAZ DURAKOVIĆ NE VIDI ISLAMSKI FUNDAMENTALIZAM [Why Nijaz Duraković Does Not See Islamic Fundamentalism], Intervju, 8 November 1989, p. 52.

³⁷ Miroljub Jevtić, Intervju, op. cit., 8 November 1989, p. 53.

dangerous for all modern societies.”³⁸ As he added, “Islam is opposed to any just relations, tolerance, dialogue or coexistence,” and, in fact, the Qur’an and Shari’a allegedly permit “the destruction of those who have another religion.”³⁹ Not only did he accuse Muslims of destroying places of worship belonging to other faiths, but “that is an obligation according to their religion.”⁴⁰ At a conference in 1993, ironically focused on religious tolerance, Tanasković proposed, based on his interpretation of early Islamic texts, that for Islam “permanent war restricts the parameters of tolerance,” he added.⁴¹ Indeed, seeking to link the past and present in a static portrait, Jevtić accused the local Muslims of being “the carriers of genocide” from medieval times until today.⁴²

The Muslims’ Conspiracy Against Serbia and the West

Beyond that, the Orientalists already in the 1980s purported to see a conscious and systematic conspiracy to subvert and destroy Serbia and the Serbian Orthodox religion. In an apparent attempt to win over the sympathies and support of the West, as well as perhaps to give the Serbs a feeling of undertaking unselfishly a noble mission

³⁸ Miroљub Jevtić, *Intervju*, op. cit., 8 November 1989, p. 20.

³⁹ Miroљub Jevtić, *Intervju*, op. cit., 8 November 1989, p. 21.

⁴⁰ Miroљub Jevtić, quoted in *LJUDI I VREME* [People and Time], *Vreme* 24 May 1993, p. 54.

⁴¹ Reported by Andjelika Cvijić, *EKUMENIZAM – PROBLEM EPOHE* [ecumenism – the Issue of This Era], spona (Frankfurt, Germany), 2 December 1993, p. 14.

⁴² Miroљub Jevtić, *Duga*, op. cit., 9-22 December 1989, p. 19.

on behalf of a wider world, the local Islamic threat was often portrayed as a prelude to a new invasion of Europe and the destruction of Western civilization as a whole.

Islam was portrayed as an international monolith and an aggressive faith and community which are the same all over the world. As part of this phenomena, Muslims worldwide have been alleged to be acting in collusion in a conspiracy against the West and, in particular, against the Serbs. Culprits abroad, ranging from nameless Islamic forces to specific actors such as Saudi Arabia, supposedly aided and abetted the local Muslims. Tactics could be violent – with a perennial focus on the jihad – or non-violent, such as an allegedly coordinated decision to maintain a high birthrate or the building of new mosques. Tanasković, for example, claimed to see an “economic, diplomatic, and especially a demographic jihad” aimed at all of the Balkans and Western Europe.⁴³ According to Jevtić, too, “The goal [for Saudi Arabia] is to have the former Bosnia-Herzegovina as its gateway to Europe.”⁴⁴

In practical terms, Serbian Orientalists sought to link the Muslims of Bosnia-Herzegovina with an undifferentiated homogenous Islam worldwide.

They lumped together all conflicts in which Muslims were involved – whether in the Philippines, Azerbaijan; or Kashmir and stressed that it was a seamless phenomenon of which Bosnia-Herzegovina was an integral link. This was convenient for policy rationalization, despite the violence such an approach represented to intellectual and ethical principles. Thus, Jevtić continued to paint Alija Izetbegović as being no different from the le-

⁴³ Interview with Tanasković, *Vojska*, op. cit., 23 September 1993, p. 9.

⁴⁴ Mirosljub Jevtić, IGRA ZA SAVEZNIKE [Game for Allies], *Večernje Novosti*, 5 August 1993, in Foreign Broadcast Information Service – FBIS Eastern Europe – EE, 93-152, 10 August 1993, p. 53.

aders of the most extreme Islamic movements elsewhere, railing that his policies represented “with no doubt whatsoever the most radical form of Islamic fundamentalism... since all that Izetbegović sketches out as his political program differs in no way from the actions taken by the late imam Khomeini in Iran, or from those which are being taken by the Islamic Salvation Front in Algeria.” He even maintained that Izetbegović did not want an independent Bosnia-Herzegovina except as a stage to a universal Islamic state. “All this” he raved, “shows that it will be difficult for anything to come out of the expectations that the [Bosnian] Muslims will become westernized.”⁴⁵

It was Jevtić, again, in his book devoted to the subject of the jihad, who gave full elaboration to this phenomenon. He saw the very concept of jihad as an inseparable part of Islam, something that was present and unchanging everywhere and at all times. Even while Yugoslavia was still in existence, although as he admitted at the time there were no violent acts as such, Jevtić claimed nevertheless to see a quieter, but no less dangerous, form of jihad being waged. Taking guidance from “international Islamic organizations, which, thanks to great financial resources, are striving to conquer the world,” Yugoslavia’s Muslims allegedly were already using such insidious tactics as “a high birthrate, the building of mosques, and pressure on non-Muslims.” He assessed that “On the basis of detailed reports, it is clear that this strategy is much more effective in attaining its goal wi-

⁴⁵ Mirosljub Jevtić, NIŠTA OD ZAPADA, [Nothing from the West], Evropske Novosti, 31 March 1994, p. 2.

thout creating an uproar,” while warning that this represented “the most serious threat to Yugoslavia.”⁴⁶

Behind every action by the Muslims lay an alleged master plan to undermine Serbia. According to Jevtić, Serbia’s Muslim minority serves as a bridgehead for “the complete Islamization of Serbia”. When Belgrade’s Muslim community, for example, requested land for a cemetery for its members in 1990, Jevtić reacted with alarm. He warned that “From land for the dead. The next step is to conquer land for the living. They will seek mosque, fully legitimately, but then, around the mosque, they will seek land on which to settle Muslims. Then, it will not be long before non-Muslims will leave, initially voluntarily but later under pressure... What is planned is to settle Muslims in those areas, and to then step up the birthrate in order to achieve numerical superiority gradually”. As his clinching argument, he pointed to an object lesson, namely what he saw as the ruined nightlife of the Pigalle quarter of Paris after North African Muslims had settled there. Viewed in this light, even the request for a cemetery, he concluded, is an “enormous political issue”. Serbia, in fact is only part of a border Islamic plan to reconquer lost territories not only, in the Balkans but also on the Iberian Peninsula, according to Jevtić.⁴⁷ Translating his dire assessments into concrete terms, Jevtić warned, at a time when the political situation was becoming particularly tense, and without any basis in fact, that there were moves afoot to repatriate over a million Muslims who had settled in Turkey after they had

⁴⁶ Mirosljub Jevtić, *SAVREMENI DŽIHAD KAO RAT* [The Contemporary Jihad as War], Narodna Biblioteka Srbije, Belgrade 1989, p. 316.

⁴⁷ Mirosljub Jevtić, *Šta se krije iza groblja: Islam juriša na Srbiju* [“What is Hidden behind the Cemetery? Islam is Attacking Serbia”], *Ilustrovana Politika* (Belgrade), 18 December 1990, p. 25. *Ilustrovana Politika* is controlled by the Serbian government.

been forced to leave the Sandžak in earlier times. “What would happen to Serbia if people who [now] have a Turkish consciousness were to move back here?” he asked rhetorically.⁴⁸

Serbian scholars intensified their warnings of the alleged Islamic peril in conjunction with the all-out propaganda campaign which the Serbian authorities launched once Bosnia-Herzegovina had been attacked in 1992, adding now an increased emphasis on the threat from the establishment of a Muslim state. For Jevtić, the danger now allegedly was greater, taking the form of a “sinister plan” by the Muslims to set up a medieval state⁴⁹. Extending the net more widely, Vojin Dabić, professor of contemporary history at Belgrade University, saw not only the Muslims in Bosnia-Herzegovina, but also those in Sandzak, the Albanians in Kosovo, and the Turkish minorities in Bulgaria and Greece as “a danger for Europe, since Islam cannot accept that religion is separate from the state. They [Muslims] subscribe to a bizarre symbiosis of religion and state, and of religion and nation.”⁵⁰ “Yet, by an “Islamic” state what these Orientalists meant was not even one led by a government inspired by political Islamic or headed by Islamists, which is a changeable variable dependant on specific circumstances, but simply a state in which the majority of the population would be Muslims, as in contemporary Albania, which is an astrictive constant. That is, simply being Muslim, irrespective of political orientation, was in itself

⁴⁸ Mirosljub Jevtić, *Turci (opet) žele Srbiju*, [“The Turks (again) Want Serbia”], *Srpska reč* (Belgrade), 19 August 1991, p.64 *Srpska reč* is published by a Chetnik party, the Serbian Renewal Movement.

⁴⁹ *Belgrade TV News*, 6 December 1992.

⁵⁰ Interview with Vojin Dabić, *Polumesec muči zapad* [The Crescent Worries the West], *Evropske Novosti*, 14 april 1993, p. 18.

inadmissible, a sufficient criterion for condemnation, and justification for suppression.

The Waring Mission

According to these Orientalists, the Muslim threat, as noted, went far beyond Serbia, and they saw as their mission to also warn an unsuspecting West. For Jevtić, the threat was that “international Islamic planners, aided by domestic fellow-thinkers, have as their objective to Islamize all of Serbia, but only as the first step of a breakthrough into Europe”.⁵¹ Other scholars sought to portray Serbia’s Muslim problem as part of a broader, unified, Muslim threat shared by the entire West. Dabić, for example, pointed to the Muslim communities in Great Britain, Italy, France, countries which in his view are “flooded” and “suffocated” by Muslims, and sought to gain the Western countries’ sympathy, since, as he argued, Serbia was only trying to deal with the same problem as theirs.⁵²

Serbian Orientalists also lent their academic authority to buttress such anti-Islamic arguments abroad in order to convince foreign public opinion of the appropriateness of Serbian policy.

Typically, Tanasković, warned a prime-time American television news audience that Islamic countries hel-

⁵¹ Mirosljub Jevtić, *Srpska reč*, op.cit., 19 August 1991, p. 65. In fact, he stressed, “We hope that all of that is clear enough to the highest olders of power in the country”.

⁵² Interview with Dabić, *Evropske Novosti*, op. cit., 14 April 1993, p.18.

ping Bosnia “have long-term aims... not so much to help the Muslims from Bosnia, but to organize their own stronghold in Europe for their future activity”.⁵³

As part of this effort to win sympathy abroad for Serbia’s anti-Islamic policy, a key tactic was to convince foreign audiences that Bosnian president Alija Izetbegović was an extremist beyond the pale, someone whom the West could not trust and should not support. For example, seeking to dissuade the United States from helping the United Nations designated safe zone enclave of Gorazde in eastern Bosnia when Serb forces attacked it in April 1994, Jevtić argued that “Alija Izetbegović’s fundamentalist party surely is not a friend of United States’ vital interests. The people around Mr. Clinton (Bill William Clinton) are aware that Alija (Izetbegović)’s ideal is Iran and Saudi Arabia, not Disneyland. This leads to the question:” Is it in the United States’ interest that American young men die and airplanes fall in support of that”?⁵⁴

Serbian Orientalists found the West’s general refusal to take their arguments seriously both frustrating and puzzling, and they often reached for eccentric explanation to account for this lack of sympathy with Serbia’s anti-Muslim policies. Tanasković, for example, was annoyed when Italy’s then Foreign Minister, Gianni De Michelis, apparently said that Islam in Turkey and the Balkans was moderate and acceptable, and a welcome counterweight to Iranian influence. Accusing De Michelis of a “lack of historical perspective and even naiveté”, Tanasković warned that, instead, “this region [the Balkans], which has the oldest civilizations, will become some sort of orientalized anteroom of “the new Europe”. For Ta-

⁵³ 53. National Broadcast Corporation – *NBC Nightly News*, 26 October 1992.

⁵⁴ 54. Miroljub Jevtić, *Stop za bombe* [Stop the Bombs], *Evropske Novosti*, 21 April 1994, p.2.

nasković, the lack of European concern of about Islam in the Balkans was “difficult to understand and to accept” and he disparaged the “gullible European democrats and their newly-mined prize Balkan pupils [who] insist on teaching US”.⁵⁵ Jevtić, likewise, admonished the united States for supporting the Muslims, and posited that the United States “does not realize that it is thereby digging its own grave”.⁵⁶ Trying to explain such American support, Jevtić concluded that Washington was really playing up to two regional powers Germany and Saudi Arabia – in order to elicit their help in order “to control the Islamic World”.⁵⁷

Within this context, Germany was a particular *bête noire* for Serbian intellectuals and government officials, who all sought to capitalize on hostility to Germany’s past to mobilize support both at home and abroad for Serbian actions. Dabić, for example, assessed Germany’s criticism of the Serbs’ treatment of the Muslims thus: “As soon as Germany realized that its interest in Bosnia was to ensure a corridor to the southern seas, it began to target us”.⁵⁸ Dabić was asked by the interviewer: “The Germans have clearly expressed their objectives this time too. When their march to the southeast through Serbia was stopped, they decided to move instead through Bosnia, the Sandžak, and Bulgaria. Is that why they are punishing Serbia?” Dabić replied to that leading question with a series of non sequiturs: “Traditional German policy has from the time immemorial been one

⁵⁵ Darko Tanasković, *Izuvanje u predsoblju Evrope* [Removing One’s Shoes in Europe’s Anteroom], *Duga*, 15-28 March 1992, p.37.

⁵⁶ Interview with Jevtić, *Stav*, op.cit., 1 May 1992, p.37.

⁵⁷ Jevtić, *Većernje Novosti*, op. cit., 5 August 1993, *Foreign Broadcast Information Service-FBIS EasternEurope-EE*, 93-152, 10 August 1993, p.53.

⁵⁸ Interview with Dabić, *Evropske Novosti*, op.cit., 14 April 1993, p. 18. Dabić was asked by an interviewer:

of confrontation with [every] Serbian state. That path led right through Bosnia. This is a new attempt at annexation, after which the destabilization of the Sandžak would be on the agenda. Throughout history, one can see that the Germans stubbornly prevented the Serbs from expanding".⁵⁹

Dabić also rationalized the West's lack of sympathy by concluding that the West was now taking its revenge for the support that Yugoslavia's Communist government had provided earlier to the Palestinian Liberation Organization – PLO and for facilities it had put at the disposal of various terrorist groups.⁶⁰

How ere, at times some scholars at least were more optimistic that the West eventually would come to share the Serbs' view of the situation. Dabić, for example, despite his disappointment so far, was confident that "America and Western Europe will not permit the creation of Islamic states in the heart of the Balkans—one Albania is enough—since such creations would be a new base for the spread of terrorism and for an even more aggressive Islamic assault against the West".⁶¹

Tanasković claimed subsequently that West Europeans at least were coming to appreciate the alleged monolithic "continental phenomenon" of a political and cultural Islamic threat common to all of them, whether, as he said, in Lyons (France), Bradford (England), or Sarajevo.⁶² In fact, one scholar, Radoslav Stojanović, a professor in Belgrade University's Faculty of Law, and a member of the Executive Council of one of the opposition parties, the Serb Democratic Party (Srpska Demokratska Stran-

⁵⁹ Interview with Dabić, *Evropske Novosti*, op. cit., 14 April 1993, p.18.

⁶⁰ Interview with Dabić, *Evropske Novosti*, op. cit., 14 April 1993, p.18.

⁶¹ Interview with Dabić, *Evropske Novosti*, op. cit., 14 April 1993, p.18.

⁶² Interview with Tanasković, *Vojska*, op.cit., 23 September 1993, p.9.

ka), was especially optimistic of the convergence of Serbian and western interests toward the Muslims. He believed that the West's real priority in becoming active in Bosnia-Herzegovina was to stop "Islamic fundamentalism".

He therefore fretted that the Serbs, by not understanding this, had thereby missed their chance to carve out an even larger Serbian zone of control, allegedly with at least the passive consent of the West. He regretted that, "Unfortunately, the Serbian government in both Bosnia and Serbia was unable to comprehend one thing: that the West was far more interested in preventing the creation of a Muslim state in Bosnia than in preventing the creation even of a Greater Serbia". This, as he saw it, was true because even a Greater Serbia would not threaten Europe, "Whereas a Muslim state in the Balkans, that is in Europe, could become the stronghold of the most extreme Islamic fundamentalism, and a state to which money would flow from the most extreme Islamic countries. Such a state could do horrible things in Europe. He is therefore complaining that Serbs, not understanding this, missed the opportunity to create even a larger Serb-controlled zone, allegedly with at least passive approval by the west is much more interested in making impossible creation of a Muslim state in Bosnia than in hindering the plans of creating Greater Serbia".⁶³

⁶³ Interview with Radoslav Stojanović by Momir Djoković, *Povratak vrednostima Srbije* [a RETURN TO Serbia's Values], Spona, 10 June 1993, p. 15.

Transitioning from analysis to advocacy: justifying genocide

Serbia's Orientalists have never gone on record to criticize ethnic cleansing against the Muslims even in general terms, much less condemning specific aspects of the process, such as concentration camps. On the contrary, their thrust was to deny the very fact that genocide was occurring. This could take any number of forms, whether by silence, by outright denial of any wrongdoing (including by pinning responsibility for any atrocities on Muslims, and thus reversing the role of the victim and perpetrator), or even by providing implicit justification for whatever befell the Muslims. Serbian Orientalists continued to lend their expertise in assailing Muslims on an intellectual plane and in defending government policy, much as they had done during the earlier preparatory phase. Now, however, their arguments appeared against the background of harsh measures that were actually being inflicted against the Muslims and, as such provided direct scholarly explanation and vindication for war crimes, rather than simply having an abstract academic flavor.

Nedeljković's book, for example, justified the cleansing of Muslims from Serbia in the 19th century as a way of getting rid of traitors, and concluded euphemistically

that anyhow the process-nowdays was forgotten as completely as “long-melted snow”.

The author further argued, with a view toward justification, that “As is true of every social group tied to an occupier [to the Ottomans], over time, the inhabitants [the local Muslims] who had based their position and property on the exploitation and plunder of the oppressed population also disappeared”.⁶⁴ Jevtić, for his part, sought to deflect accusations of war crimes committed by the Serbs by countering with a non sequitur that it is the Islamic countries who are themselves the biggest offenders against human rights.⁶⁵

Other Serb scholars looked for inspiration on how to deal with the Muslims to Petar Njegoš, the stridently anti-Muslim 19th century Orthodox bishop and ruler of Montenegro, whose writings had extolled and justified the violent eradication of all traces of a Muslim presence in that country. At an academic gathering in 1993 celebrating Njegoš’s birth, Serbian scholars praised him for having been a “great poet and humanist philosopher”. One of them, Dragutin Vukotić, citing what he viewed as a permanent clash of interests between “East and West, [between] the cross and the crescent”, concluded that “We must adhere to Njegoš’s views today too, since they are relevant and not made obsolete by time...The analogies are very apparent, and applying these assessments by Njegoš to our times is unavoidable”.⁶⁶

Jevtić was perhaps at his most extreme in his denial of any possibility of compromise with the Muslims because of the very essence of their religion. “that there is

⁶⁴ M. Nedeljković, *Krst i polumeseć*, op. cit., p. 105.

⁶⁵ Mirosljub Jevtić, *Samo goli interes*, [Only Naked Interest], *Evropske Novosti*, 1 July 1993, p.2.

⁶⁶ Cited in *Da čovjek bude čovjek* [Let a Man be a Man], *Sponda*, č October 1993, p.22.

no peace, and can be no peace, with Islamic fundamentalism. It is a generally - known fact that Islam does not recognize the coexistence of Muslims and nonmuslims on an equal plane". In practical terms, his reading of a monolithic Islam induced him to urge the continuation of a violent solution to its logical end, for "Hope for peace with Alija Izetbegović is only an illusion", while "All negotiations with him are a waste of time, and are only the postponing of the final reconing, which he is imposing".⁶⁷

⁶⁷ Mirosljub Jevtić, *Večernje Novosti*, op. cit., 28 december 1993, p. 4.

Conclusion and implications

The Role and Responsibility of the Orientalists

It is impossible to determine to what extent Serbia's Orientalists have been sincere in their beliefs, of course, as opposed to being driven by other motives, whether patriotism, material gain, or the desire for publicity. Whatever the incentives, it is striking that these scholars' partisanship has been not only overt but, at times, anachronistically crude and racist, and has lacked even the semblance of subtlety of earlier European Orientalists. As Said has pointed out, this sort of Orientalism is not an objective exercise of scholarship, much less an interchange with the population studied, but rather an uncompromising affirmation of dominance guided by political motives. As he assessed: "Now this, I submit, is neither science, nor knowledge, nor understanding: it is a statement of power and a claim for absolute authority. It is constituted out of racism, and it is made comparatively acceptable to an audience prepared in advance to listen to its muscular truths".⁶⁸

To be sure, the Orientalists comprised only a handful of people in comparison with other actors on the Serbian political and cultural scene, and they constituted only part of a broader overall effort which has spanned

⁶⁸ Edward W. Said, *Orientalism Reconsidered, Race & Class*, Autumn 1985, p.8.

most of the Serbian political class not just some isolated common thugs including serbia's leading political figures, intellectuals, journalists and the Serbian Orthodox Church, Despite their small number, the Serbian Orientalists, however, have occupied an important niche in the political process, for as specialists, what they could provide was their scholarly knowledge of Islam. By bending scholarship and blending it with political rhetoric, they defined Islam and the local Muslim community in such a way as to contribute significantly to heightening hostility toward the Muslims and to making genocide acceptable as a solution for what they helped convince the Serbian public was the "Muslim threat".

Realistically, in this case, the Serbian Orientalists' impact on politics was not attributable to their scholarly publications, which probably reached only a limited audience. Rather, it was the extensive media exposure they enjoyed in Serbia, their direct consultations with government officials, and their participation in official propaganda campaigns abroad which allowed them to play a significant role. Until the multiparty elections in Bosnia-Herzegovina in November 1990, the latter republic had been ruled by a hardline Communist government, which made it very difficult to respond publicly to the Serbian Orientalists' anti-Islamic diatribes. As a result, beginning in the 1980s, the Orientalists had for all intents and purposes complete leeway in Serbia to expound any argument, however unfounded, farfetched, or insulting without fear of effective public contradiction.

The fact that no important Serbian institution, such as the Serbian Orthodox Church or the opposition political parties, has taken a critical stand against the anti-Islamic attacks, of course, has facilitated the work of the Serbian orientalists as they spread their message of hate. In fact, the Orientalists' input complemented and reinforced the case made by other segments of the Serbian

political class, which often relied on other arguments, whether religious or geo-strategic as the case might be.

The experience in Serbia, more generally, may illustrate where the greatest impact of Orientalists can be. In most cases of policy development, the Orientalists' greatest impact may not be in actually determining policy per se, which is the domain of policy makers. Usually, such policies are likely to be crafted and implemented in any event in response to concrete political interests. Where the Orientalists do play a significant role, however, is in making such policies more effective by making them more acceptable at home and abroad by providing intellectual justification and the trappings of respectability. Nevertheless, Orientalists do have some influence thanks to their specialized knowledge and insights, which allows them to reveal the shortcomings of a policy and to suggest alternatives. As a result, they may be able to modify or even force a change in policy if they are willing to articulate their arguments and to refuse to provide their support to what they consider misguided principles.

In the case of Serbia, it is very likely that ethnic cleansing would have happened anyhow, even without support by the Orientalists. However, determined opposition to the process by these scholars could have robbed the perpetrators of a significant portion of their legitimacy. On the contrary, the Orientalists became active parties in ethnic cleansing. Rather than using their recognized expertise to counter the process of victimization, they instead lent their unique credibility to refer, isolate, and condemn the Muslim community, and made anti-Muslim acts intellectually acceptable. And, they thereby enhanced the overarching nationalist ideology's credibility and the likelihood that it would gain the Serbian public's support.

Thanks to their standing as subject-matter experts, what the Serbian Orientalists provided was the key scholarly

armature for the emerging Serbian nationalist ideology as applied to the Muslims. As sociologist Leo Kuper stresses, for the occurrence of genocide the development of an ideology is especially significant, insofar as a guide and justification are needed: "At least when operating collectively, they [the perpetrators of genocide] need an ideology to legitimate their behaviour, for without it they would have to see themselves and one another as what they really are common thieves and murders".⁶⁹ By contributing the intellectual underpinnings to the campaign against Islam, Serbia's Orientalists crystallized, and reinforced generalized stereotypes and provided a rationalization: for any measures the Serbian authorities might take against the Muslims in pursuit of their political goals. Serbian Orientalists thereby helped to make genocide a reality.

Outlook for the Future

Even if there is a political settlement eventually in Bosnia-Herzegovina the damage already will have been "done, of course. But, even if the Muslims there become able to protect themselves, those in rump Yugoslavia (Serbia and Montenegro) will remain at risk, and the potential is high for the Serbs to trigger another round of ethnic cleansing on massive scale.

The proponents of a Greater Serbia have expressed frequently in public their discomfort, with the fact that minorities make up a large portion of rump Yugoslavia's population and would clearly like to get rid of

⁶⁹ Leo Kuper, *Genocide; Its Political Use In The Twentieth Century*, Yale University Press, New Haven 1981, p. 84.

them. This “applies, in particular, to the large number of Muslims who live in both Serbia and Montenegro: the nearly two million Albanians who live in Kosovo (ninety per cent of whom are Muslim) and parts of Montenegro, the Bosnian Muslims of the Sandžak, and the Muslim Gypsies scattered throughout rump Yugoslavia.

Although these territories were conquered during the 1912-13 Balkan Wars and their populations have been under pressure to leave ever since, coercion has intensified recently. There are abundant indications that the same process of defining and separating the Albanians and other Muslims remaining in the rump of Yugoslavia, with Islam as a key component of their “difference”, is again gathering force, both politically and intellectually after a hiatus when the Serbs’ focus had concentrated on Croatia and Bosnia-Herzegovina, very likely, these arguments are being used to prepare the justification for an assault similar to that which has taken place against Bosnia-Herzegovina.

So far, the process in the Sandžak and Kosovo has largely taken the form of “quiet ethnic cleansing”, a strategy which hinges on making everyday life extremely difficult for the Sandžak Muslims and the Albanians, in the apparent hope that they will be pressured to leave. This has taken the form of beatings and imprisonment by the police and harassment by the authorities and by roving Serbian militias. In Kosovo, there have also been dismissals from jobs including from most of the professions a closing down of the medical support system and of local cultural organizations, and the dismantling of the Albanian language educational system.

One can expect Serbian Orientalists to remain engaged in the anti-Islamic campaign undertaken within Serbia. They are now helping to prepare a case similar to

the one for Bosnia-Herzegovina that could be used to justify harsher measures in the other territories. Jević, for example, claimed that “What is exceptionally important is that all research indicates that the Yugoslav “Shiptars” [a pejorative Serbian term for Albanians] are even more loyal to Islam than the Turkified serbs [Bosnian Muslims]. That is the reason why the roots of the ‘Islamic revolution’ are also sprouting their buds in Kosmet [the Serbian name for Kosovo]”.⁷⁰ He was also critical of international concern for the arrest in 1994 of Muslim leaders (or “extremists” as he called them) in Sandžak, and urged the Belgrade government instead to react forcefully to the foreign protests in what he viewed as a strictly domestic issue. Otherwise, he warned, international interference would next be aimed even at the city of Belgrade in defense of the latter’s Muslim population. Our public...is not active enough towards warnings that Belgrade is next. Since long time the capitalog SRY Yugoslavia tends to be presented t the world as so to say Muslim town in which the members of this religion are endangered”.⁷¹

If Serbia’s Orientalists, as appears to be the case, continue to provide their scholarly support for the further persecution of Yugoslavia’s Muslims, that will only add to their already unenviable burden of responsibility for one of Europe’s saddest chapters in this century.*

⁷⁰ An abbreviation for a two –part name for provinces Kosovo and Metohija, which was up to 1974 a serbian name for a province conquered in 1913 and dividet into the Serbian part (Kosovo) and the Montenegrin part (Metohija, that is Dukagjin). Mirosljub Jević, *Evropske Novosti*, (*European News*), op.cit., December 22, 1993, page 2.

⁷¹ Mirosljub Jević, *Zaštitnici Ugljanina* [Ugljanin’s Defenders], *Evropske Novosti*, 9 March 1994, p.2.

* Study of Dr. Norman Cigar, *Role Of Serbian Orientalists In Justification Of Genocide Against Muslims In Balkans*, first published in a journal *Islamic Quarterly: Review of Islamic Culture* (London) under the title: *Serbia’s orientalist and Islam: making genocide intellectually respectable*, volume XXXVIII, No 3 (1994), p 147-170.

Roli i orientalistëve serb në justifikimin e gjenocidit
ndaj muslimanëve në Ballkan
The role of Serbian orientalists in justification of
genocide against Muslims of the Balkans
Norman Cigar

.....

KRYEREDAKTOR: _____

REDAKTOR GJUHËSOR: Xhevat Xhoxhaj

KORREKTOR: Skender Rashiti

PËRGATITJA KOMPJUTERIKE:

SHITYPË: Focus - Prishtinë

.....

-Shkencëtar i amerikan, dr. Norman Cigar, është publicist, analist dhe hulumtues i njohur botëror. Ka lindur në vitin 1948 në Trieste. Ka studiuar në Universitetin Oxford në Angli dhe ka mbrojtur disertacionin e doktoratës në temën Historia sociale e FES-it (Maroko). Ka qenë analist politikë-ushtarak në Pentagon, ndërsa tani është profesor në studimet e sigurisë nacionale në shkollën e marinës luftarake të Shteteve të Bashkuara të Amerikës.

Ishte ligjërues në Universitetin Viskonzin në Madison, pastaj udhëheqës i detashmentit për hulumtime strategjike në Fort Bragu (Ft. Bragg) të Karolinës Veriore dhe i angazhuar si bashkëpunëtor hulumtues në Institutin Ballkanologjik të Uashingtonit, si dhe bashkëpunëtor i lartë në Programin e jurisprudencës publike ndërkombëtare dhe të politikës së jashtme.

Edhe përkundër obligimeve të veta dhe pjesëmarrjeve të shumta në tubimet shkencore, dr. Cigari me vendosmëri u angazhua në ndalimin e dukurive destruktive fashiste dhe fashizoide dhe në analizimin e krijimit dhe funksionimit të luftërave bashkëkohore në botë. Në këtë kuadër ka bashkëpunuar me dhjetëra medime të shquara, siç janë: "Washington Post", "The Baltimor San", "Defense News", "The Atlanta constitution", "Washington Times", "Sunday Telegraph", "The Christian Science Monitor", "Liljan", "Rilindja", "Vreme", "Globus", "Wall Street Journal" etj.

-Dr. Norman Cigar, an American scientist, is well-known journalist, analyst and researcher.

He was born in Trieste in 1948, he studied at the University of Oxford in England and defended his doctoral thesis. A social History of Fas (Marocco).

He served as a military and political analyst at Pentagon, and currently he is a professor at the Marine Corps University, Department of National Security.

He was a lecturer at the University of Wisconsin, Madison and was in charge of a special detachment for strategic research at FortBragg, North Carolina. He also acted as a researcher at the institute of Balkan Studies in Washington DC and as a senior research fellow with the Program of Public International Law and Foreign Policy.

Apart from his many obligations and participation at numerous international scientific meetings, Dr. Cigar has personally engaged himself in eradication of destructive, fascist phenomena and analysis of emergence and functioning of modern conflicts in the world. Within this framework, he has worked for many newspapers. Washington Post, The Baltimore Sun, Defense News, The Atlanta Constitution, Washington Times, The Sunday Telegraph, The Christian Science Monitor, Liljan, Rilindja, Vreme, Globus, Wall Street Journal etc.

ISBN 998958039-1

9 789989 580390

LOGOS-A

ROLI I ORIENTALISTËVE SERBË PËR JUSTIFIKIMIN E GJENOCIDIT NDAJ MUSLIMANËVE NË BALLKAN

Norman Cigaj

Norman Cigaj

Roli i orientalistëve serbë për gjenocidin e gjeneralit musliman

The role of Serbian orientologists of genocide against Muslims